

กระบวนการขยายความหมายของคำว่า *เลือก* ในภาษาไทย¹

On the Semantic Extension of the Thai Specific Motion Verb /sùak/

สุทธิรักษ์ บุรพาศิริวัฒน์¹
นัทธชนัน นาถประทาน²
คเชนทร์ ตัญศิริ³

บทคัดย่อ

คำว่า *เลือก* จัดเป็นคำกริยาแสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่มีลักษณะเฉพาะที่เข้าข่ายการเป็นคำหลายความหมายตามบริบทการปรากฏ 3 บริบท ดังประโยค (1) เขาเลือก₁ตัวเองเข้าไปในผ้าห่ม (2) อย่าเลือก₂ และ (3) อย่ากลัวเลือก₃ไม่ป่วย

จากตัวอย่างประโยคจะเห็นได้ว่า คำว่า *เลือก*₁ แสดงสถานการณ์การเคลื่อนที่ด้วยตนเองของประธานในประโยคเข้าไปยังผ้าห่มซึ่งเป็นพื้นที่อ้างอิง ส่วนคำว่า *เลือก*₂ แสดงสถานการณ์ที่ประธานกระทำพฤติกรรมอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร ขณะที่คำว่า *เลือก*₃ แสดงความสัมพันธ์แบบขัดแย้งระหว่างประโยคสองประโยค

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของคำว่า *เลือก* ในบริบทต่าง ๆ จากมุมมองของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางความหมายเนื่องจากการอนุมานความหมายใหม่ตามบริบท (Traugott & Dasher, 2002) โดยใช้ข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ⁴ และสื่อออนไลน์ ได้แก่ www.pantip.com, www.posttoday.com และ www.facebook.drama-addict.com

ผลการศึกษาพบว่า คำกริยา *เลือก*₁ มีความหมาย “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” เป็นความหมายประจำคำพื้นฐาน ก่อนที่จะขยายไปสู่ความหมายของคำกริยา *เลือก*₂ “แสดงการเข้าไปก้าวก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร” ผ่านกระบวนการอุปลักษณ์และกระบวนการนามนัย และขยายความหมายต่อไปยังคำกริยา *เลือก*₃ “แสดงความขัดแย้ง” ผ่านกระบวนการนามนัย

คำสำคัญ: คำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ ทฤษฎีการอนุมานความหมายตามบริบท การขยายความหมาย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต เรื่อง “คำว่า *ดัน* *เลือก* และ *ทะลึ่ง* ในภาษาไทย: การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์วากยสัมพันธ์และแบบลักษณ์ภาษา”

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

Abstract

The Thai specific caused-motion verb, /sùak/ can be considered a polysemous word conveying three meanings depending on the context in which it occurs; for example:

(1) khǎw sùak₁ tua ?e:ŋ khǎw paj naj phâ:hòm
 he push oneself enter go in blanket
 ‘He pushed himself into the blanket.’

(2) jà: sùak₂
 don’t intrude
 ‘Don’t intrude on my business.’ (It is not your business.)

(3) jà:k pùaj sùak₃ mǎj pùaj
 want sick but not sick
 ‘I wanted to be sick but I was not.’

The word /sùak₁/ in (1) denotes situation of the subject pushing oneself into the blanket, /sùak₂/ in (2) denotes the situation of the subject intruding on the other’s business and /sùak₃/ in (3) denotes a concessive relation between two clauses. Therefore, it is interesting to investigate relationships between the above three meanings of the form in question.

The aim of the present research is to investigate relationships between the above three meanings of the form in question from the perspective of the Invited Inferencing Theory of Semantic Change (Traugott & Dasher, 2002). The data were drawn from Thai National Corpus and three websites which are www.pantip.com, www.posttoday.com and www.facebook.drama-addict.com

The findings reveal that basic meaning of /sùak/ is the caused motion of a subject pushing something in a direction, whereas the other two are extended meanings. The meaning of the subject intruding on denied matter has extended from the basic meaning through metaphorical and metonymic processes. The last meaning has extended from the second meaning through the metonymic process.

Keywords: motion verb, Invited Inferencing Theory, semantic extension

1. บทนำ

คำว่า *เสือก* จัดเป็นคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ที่มีลักษณะเฉพาะ (specific motion verb) มีความหลากหลายทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ พิจารณาได้จากบริบทการปรากฏในตำแหน่งที่ต่างกัน ในประโยค กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา (2549, น. 128) พิจารณาให้คำว่า *เสือก* เป็นคำสกรรมกริยาที่มี

ความหมายแสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ที่มักปรากฏร่วมกับคำกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่อย่างคำว่า *ไป มา ขึ้น ลง เข้า และ ออก*⁴ ในหน่วยสร้างกริยาเรียง เพื่อใช้แสดงเหตุการณ์การเคลื่อนที่แบบรูปธรรม ดังตัวอย่าง

- (1) เขาเลือกออกไป
- (2) เขาเลือกกะละมังเข้ามา
- (3) ปลาเลือกตัวลงไปในหลุม

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า คำว่า *เลือก* แสดงมโนทัศน์ของการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่และแสดงทิศทางของการเคลื่อนที่แบบรูปธรรม ดังที่ปรากฏร่วมกับกริยาลิ *ออกไป* ในตัวอย่างที่ (1) ซึ่งมีการละนามวลีที่ทำหน้าที่เป็นกรรม คือตัวประธานในประโยคหรือประธานทางไวยากรณ์ไว้ในบริบทที่เข้าใจปรากฏร่วมกับกริยาลิ *เข้ามา* ในตัวอย่างที่ (2) ซึ่งมีนามวลี *กะละมัง* ทำหน้าที่เป็นกรรม และปรากฏร่วมกับกริยาลิ *ลงไป* ในตัวอย่างที่ (3) ซึ่งมีนามวลี *ตัว* ทำหน้าที่เป็นกรรม ตามด้วยบุพบทวลี *ในหลุม* แสดงการเคลื่อนที่สู่จุดหมายที่ชัดเจน

นอกจากนี้คำว่า *เลือก* ยังสามารถปรากฏในบริบทอื่นได้อีก เช่น ปรากฏเป็นกริยาตัวแรกในหน่วยสร้างกริยาเรียง ร่วมกับคำกริยาอื่นที่ไม่ใช่กริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ ดังตัวอย่าง

- (4) ใครใช้ให้มันเลือกพูด
- (5) แมวเลือกขโมยกินปลา

ปรากฏเป็นกริยาตัวเดียวในตำแหน่งท้ายข้อความ ดังตัวอย่าง

- (6) ฝ่ายค้านว่ามันอย่าเลือก
- (7) เลือก

ปรากฏระหว่างข้อความหรือหน้าข้อความ ดังตัวอย่าง

- (8) อยากป่วยเลือกไม่ป่วย
- (9) เลือกให้ทำทั้ง ๆ ที่ไม่อยากทำ

จากตัวอย่างที่ (4)–(9) จะเห็นได้ว่า คำว่า *เลือก* ไม่ได้แสดงความหมายพื้นฐานของการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่แบบรูปธรรมอีกต่อไป แต่เป็นคำที่มีความหมายได้หลากหลายขึ้นอยู่กับว่าจะปรากฏในบริบทใด และจากการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยพบว่า *เลือก* เป็นคำหลายความหมาย กล่าวคือเป็นคำที่มีรูปเดียวกันและความหมายแต่ละความหมายมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (Hopper & Traugott, 2003, p.

⁴ คยอง อิน ปาร์ค (2554) กล่าวว่า คำกริยาแสดงทิศทาง (directional verb) หมายถึง คำกริยาที่มีความหมายชี้ทิศทางของการกระทำอยู่ในตัว ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง [+ทิศทาง] และ [+เคลื่อนที่] ส่วนคำกริยาเคลื่อนที่ (locomotion verb) หมายถึง คำกริยาที่แสดงการเคลื่อนที่ ในที่นี้ *ไป มา ขึ้น ลง เข้า และ ออก* จัดเป็นคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ที่มีความหมายของทิศทางอยู่ในตัว

77) โดยคำว่า *เลือก* สามารถขยายความหมายได้ทั้งความหมายประจำคำ (lexical meaning) ความหมายทางไวยากรณ์ (syntactic meaning) รวมถึงมีนัยความหมายทางวัจนปฏิบัติ (pragmatic meaning) ซึ่งทุกความหมายมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันหรือแสดงมโนทัศน์ร่วมกัน

งานวิจัยในอดีตส่วนใหญ่นิยมศึกษากระบวนการกลายเป็นรูปไวยากรณ์ของคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่พื้นฐาน (basic motion verb) หมายถึง คำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ที่มีความหมายทั่วไปอย่างกว้าง (more general motion verb) เนื่องจากมีแนวโน้มสูงที่จะกลายเป็นรูปไวยากรณ์ เช่น *ไป มา ขึ้น ลง เข้า ออก go come up out* ขณะที่งานวิจัยเกี่ยวกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ที่มีลักษณะเฉพาะ (specific motion verb) เช่น *กลับ เลย ข้าม pass run return* ยังพบไม่มากนัก และสำหรับการศึกษาความหมายและการขยายความหมายของคำว่า *เลือก* ในบริบทต่าง ๆ นี้ยังไม่พบในงานวิจัยใดมาก่อน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากระบวนการขยายความหมายของคำว่า *เลือก* โดยการวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis)⁵ ผ่านกระบวนการปริชาน 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ (metaphor) ที่เน้นศึกษาจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของเส้นทางการกลายเป็นรูปไวยากรณ์ และกระบวนการนามนัย (metonymy) ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้คำเกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายจากความหมายต้นทางหนึ่งที่เป็นสื่อไปสู่อีกความหมายปลายทางหนึ่งภายใต้แฉວງความหมายเดียวกัน เป็นการศึกษากระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างเส้นทางซึ่งเห็นได้จากบริบทการใช้ภาษา กระบวนการนามนัยนี้มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุมาน โดยเฉพาะแนวคิดการอนุมานความหมายตามปริบท (Invited Inferencing Theory) อันเป็นแนวคิดที่ผู้วิจัยใช้ในการวิเคราะห์มิติทางอรรถศาสตร์และวัจนปฏิบัติ เนื่องจากด้วยแนวคิดนี้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการกลายเป็นรูปไวยากรณ์บนพื้นฐานของการใช้รูปภาษาที่สลับไหลในสถานการณ์จริง เพื่อให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงจากความหมายรูปธรรมไปสู่ความหมายนามธรรม หรือความเป็นวัตถุวิสัยไปสู่ความเป็นอัตวิสัย (Traugott & Dasher, 2002) ส่วนเกณฑ์การจำแนกแต่ละความหมายออกจากกัน ผู้วิจัยใช้แนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ (Principled polysemy) ในการวิเคราะห์ สำหรับมิติทางวากยสัมพันธ์นั้น ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีไวยากรณ์ศัพท์พหุการอธิบายโดยสังเขป เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของรูปภาษาที่เหมือนกันแต่มีความหมายและหน้าที่ทางไวยากรณ์ต่างกัน อนึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาการขยายความหมายของคำในมุมมองเฉพาะสมัย

⁵ คือการเปลี่ยนแปลงในระดับลึกหรือระดับโครงสร้างภาษาแบบซุ่มเงียบ (covert) ทั้งทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ ทำให้เกิดโครงสร้าง (ใหม่ขึ้นมาแทนโครงสร้างเก่ากลไกนี้เป็นกลไกที่สำคัญที่สุดและเกิดขึ้นก่อนการเทียบแบบ (analogy) การวิเคราะห์ใหม่จำแนกเป็น 2 ประเภท) Langacker, 1977 อ้างใน กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา ,2559, น. 43 ได้แก่ การแบ่งขอบเขต (ใหม่และการสร้างโครงสร้างหรือความหมายใหม่ เช่น คำว่า *ว่า* ในภาษาไทยที่แต่เดิมเป็นคำกริยาหลักของประโยค เมื่อถูกวิเคราะห์ใหม่จึงกลายเป็นตัวเชื่อมส่วนเดิมเดิม เป็นต้น

เนื่องจากการศึกษาข้อมูลเฉพาะปัจจุบันก็สามารถทำให้เห็นถึงการขยายความหมายและหน้าที่ของคำได้เช่นกัน (Hopper & Traugott, 2003, p. xv)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 วิเคราะห์คุณสมบัติทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ของคำว่า *เลือก* ในภาษาไทยปัจจุบัน
- 2.2 วิเคราะห์การขยายความหมายและหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า *เลือก* ในภาษาไทยปัจจุบัน

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 เก็บเฉพาะข้อมูลภาษาไทยปัจจุบัน (พ.ศ. 2542-ปัจจุบัน) จำนวน 300 ข้อมูล ด้วยวิธีสุ่มแบบเจาะจงจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง ได้แก่

3.1.1 คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) ที่จัดเก็บในรูปของฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากทุกหมวดเอกสารจำนวน 94 ข้อมูล (จากทั้งสิ้น 114 ข้อมูล) โดยวิธีการระบุค่าสำคัญที่ต้องการค้นหา จากนั้นโปรแกรมจะแสดงข้อมูลทั้งหมดจากทุกหมวดเอกสารที่มีคำว่า *เลือก* ปรากฏอยู่ในบริบทต่าง ๆ

3.1.2 สื่อออนไลน์ ได้แก่ ข้อความแสดงความคิดเห็นจากกระทู้ต่าง ๆ ในเว็บไซต์ www.pantip.com, www.posttoday.com และ www.facebook.drama-addict.com จำนวน 206 ข้อมูล

3.2 เก็บเฉพาะข้อมูลประเภทร้อยแก้วเท่านั้น

3.3 ไม่ศึกษาคำผสม คำนามแปลง สำนวนหรือชื่อเฉพาะที่ประกอบด้วยคำว่า *เลือก*

เหตุที่ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ เนื่องจากการใช้ภาษาในแหล่งข้อมูลนี้มีความเป็นปัจจุบันและมีความธรรมชาติของการใช้ภาษาในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ได้จากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ยังมีไม่มากเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากสื่อออนไลน์ โดยเลือกเก็บเฉพาะ 3 เว็บไซต์ ดังกล่าว ซึ่งถือได้ว่าเป็นฐานข้อมูลใหญ่แหล่งหนึ่งที่เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ต บุคคลทั่วไปที่มีความหลากหลายทั้งด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ฯลฯ สามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายทั้งด้านเนื้อหาและลีลาการใช้ภาษา ซึ่งจากการสำรวจพบว่าทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ทั้งในระดับทางการ กึ่งทางการและสนทนา ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายอันนำไปสู่ผลการวิเคราะห์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกลายเป็นรูปไวยากรณ์และคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่

นิยามของการกลายเป็นรูปไวยากรณ์ (grammaticalization) มีขอบเขตกว้างขึ้นเรื่อย ๆ จากเดิมที่จำกัดว่า คือกระบวนการที่คำแสดงเนื้อหาพัฒนาไปสู่รูปไวยากรณ์ ต่อมาขยายเป็นจากตัวคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปสู่คำที่มีความเป็นไวยากรณ์มากขึ้น และจากหน่วยคำก็ขยายไปจนถึงหน่วยสร้างเฉพาะเจาะจง ดังที่ Traugott (1982, 1997) กล่าวว่า การศึกษาการกลายเป็นรูปไวยากรณ์ต้องพิจารณาความหมายในบริบทการใช้ภาษา การเชื่อมโยงความระดับปริจเฉทผ่านดัชนีปริจเฉท (discourse marker) ทั้งคำเชื่อมและการอ้างอิง สถานการณ์การใช้ภาษาที่เกี่ยวข้องกับการแสดงเจตคติ ซึ่งถือเป็นกระบวนการเพิ่มความสำคัญในทางวัจนปฏิบัติหรือเป็นการแข็งแกร่งขึ้นของความหมายทางวัจนปฏิบัติ (pragmatic strengthening)⁶ มากกว่าที่จะเป็นการสูญเสียความสำคัญทางความหมายลงด้วย

คำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ (motion verb) เป็นคำกลุ่มหนึ่งที่นักภาษาให้ความสนใจศึกษาไม่น้อย โดยต่างให้คำจำกัดความและจำแนกประเภทไว้อย่างต่างกันไป เช่น Fillmore (1971a, p. 254-258) อ้างใน จินดา เสงสมบุรณ์, 2528, น. 24-26) อธิบายถึงคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ในภาษาอังกฤษว่า เป็นคำกริยาที่แสดงการเคลื่อนที่ของนามวลีจากสถานที่หนึ่งซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นไปยังอีกสถานที่หนึ่งซึ่งเป็นจุดหมายเท่านั้น นอกจากนี้คำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ยังมีลักษณะคล้ายกริยา 2 ชนิด คือ 1. คำกริยาบอกลักษณะอาการของการเคลื่อนที่ (manner of motion) เช่น *swim float* และ 2. คำกริยาบอกการกระทบ (impingement verb) เช่น *hit push* ขณะที่ Longacre (1976, p. 74-76) อ้างใน จินดา เสงสมบุรณ์, 2528, น. 26) อธิบายถึงคำกริยาในภาษาอังกฤษ 3 ชนิดที่มีลักษณะคล้ายกันและถือเป็นกริยากลุ่มเดียวกัน เนื่องจากมีความหมายบ่งการเคลื่อนที่ของนามวลีซึ่งมีคุณสมบัติเป็นรูปธรรมเหมือนกัน คือ 1. คำกริยาบอกการเคลื่อนที่ (motion) เช่น *fell* 2. คำกริยาบอกการผลักหรือดัน (propulsion) เช่น *threw* และ 3. คำกริยาบอกการย้ายที่ (locomotion) เช่น *travel* โดย Longacre เห็นว่าคำกริยาบอกการเคลื่อนที่คือคำกริยาชนิดแรกเท่านั้น ส่วนคำกริยาอีก 2 ชนิด ต่างก็เป็นคำกริยาที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่ทั้งสิ้น สำหรับในมุมมองแบบลักษณะภาษา คำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ หมายถึง คำกริยาที่แสดงการเคลื่อนที่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจเคลื่อนที่ไปได้ด้วยตนเองหรือถูกแรงกระทำให้เกิดการเคลื่อนที่ได้ โดยเป็นการเคลื่อนจากสถานที่หนึ่งซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นไปยังอีกสถานที่หนึ่งซึ่งเป็นจุดหมาย

⁶ การแข็งแกร่งขึ้นของความหมายทางวัจนปฏิบัติ (pragmatic strengthening) คือการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำที่ความหมายทางวัจนปฏิบัติ ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังความหมายประจำรูปซึ่งเป็นความหมายเชิงเนื้อหา (content meaning) มีความเด่นชัดขึ้น จนกลายเป็นความหมายประจำรูปความหมายใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางความหมายอีกชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการกลายเป็นรูปไวยากรณ์เมื่อมีการสื่อสารในสถานการณ์จริง (กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559, น. 100-101)

ที่ผ่านมา มีงานวิจัยเกี่ยวกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ทั้งในภาษาไทยและภาษาต่าง ๆ ประเด็นสำคัญที่งานเหล่านั้นมุ่งศึกษามีทั้งด้านวากยสัมพันธ์ อรรถศาสตร์และการกลายเป็นรูปไวยากรณ์ ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างกันไป ทั้งที่อยู่ในมิติการศึกษาแบบข้ามสมัยและแบบเฉพาะสมัย รวมถึงจากมุมมองข้ามภาษา ในที่นี้ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมของงานวิจัยในอดีตที่ศึกษาคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่จำแนกตามมุมมองแบบลักษณะภาษาออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

4.1 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่พื้นฐาน (basic motion verb)

เช่นงานของ Lindner (1981) ศึกษา A lexico-semantic analysis of verb-particle constructions with 'up' and 'out' ที่ปรากฏในหน่วยสร้าง กริยา + 'up' 'out' ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการอุปลักษณ์ทำให้เกิดการขยายความหมายจากความหมายพื้นฐานคือ การเคลื่อนที่รูปธรรมไปสู่ความหมายขยายคือ การเคลื่อนที่นามธรรม สุดา รังกุพันธ์ (2535) ศึกษาความหมายของกริยารอง *ไป* *มา* ในภาษาไทย ผลการศึกษาพบว่า กริยารอง *ไป* และ *มา* ที่ปรากฏในโครงสร้างวลีกริยาเรียงมีความหมายแสดงเชิงพื้นที่และเวลา นอกจากนี้คำว่า *ไป* ยังมีความหมายแสดงคุณค่าและปริมาณที่เกินจากที่ตั้งไว้เมื่อปรากฏหลังคำกริยาแสดงการประเมินค่า โสภารวรรณ แสงไชย (2536) ศึกษากริยารอง *ขึ้น* *ลง* เพื่อหาความสัมพันธ์ทางความหมาย และความสัมพันธ์ระหว่างกริยานำกับกริยารอง ผลการศึกษาพบว่า ความหมายต้นแบบของกริยารอง *ขึ้น* *ลง* มีการขยายความหมายไปสู่ความหมายอุปมาและความหมายโดยนัย ซึ่งมีความหมายแฝงสะท้อนทัศนคติของผู้พูดและมีความหมายบอกการณ์ลักษณะอยู่ด้วย ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2538) ศึกษาโนทัศน์ของคำว่า *เข้า* ตามแนวทฤษฎีประธานอรรถศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า *เข้า* เป็นได้ทั้งกริยาเดี่ยว กริยานำและกริยารองในหน่วยสร้างกริยาเรียง มีฐานะเป็นคำหลายความหมายตามปริบท 11 ความหมาย ทุกความหมายมีความหมายมโนทัศน์ซึ่งได้จากการตีความเชิงอุปมาาร่วมกัน กางบัณฑิต วงศ์ศรี (2547) ศึกษาเครือข่ายความหมายของ *ออก* ตามแนวอรรถศาสตร์ปริธาน ผลการศึกษาพบว่า *ออก* มีฐานะเป็นคำหลายความหมายตามปริบท 10 ความหมาย ทุกความหมายมีความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายรัศมี อันเกิดจากกระบวนการอุปลักษณ์และกระบวนการนามนัย Thepkanjana and Uehara (2005) ศึกษาคำกริยาเคลื่อนที่บอกทิศทางในภาษาไทย *ขึ้น* *ลง* *เข้า* *ออก* *ไป* และ *มา* ผลการศึกษาพบว่า คำกริยาเคลื่อนที่บอกทิศทางทั้งหมดผ่านกระบวนการกลายเป็นรูปไวยากรณ์กลายเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ (success marker) เมื่อปรากฏหลังกรรมกริยาวลี (transitive verb phrase) ชาญินี มณีนาวาชัย (2551) ศึกษาสมมูลภาพในการแปลคำกริยา *ไป* *มา* ในภาษาไทยเป็นภาษาเยอรมันในงานวรรณกรรมนิยายแปล ผลการศึกษาพบว่า เมื่อ *ไป* *มา* ทำหน้าที่เป็นกริยารองจะแสดงความหมายเสริมให้กับคำกริยาที่อยู่ข้างหน้าในแง่ของทิศทาง การณ์ลักษณะและการเกินพอดี ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ทางไวยากรณ์ที่ได้มาจากการขยายออกจากความหมายประจำคำพื้นฐาน คยอง อิน ปาร์ค (2554) ศึกษา

ปรากฏการณ์พหุของคำว่า ‘gada’ ในภาษาเกาหลีเปรียบเทียบกับคำว่า ไป ในภาษาไทยตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน ผลการศึกษาพบว่า ‘gada’ มีความหมายต้นแบบ แสดงการเคลื่อนที่ของสิ่งที่เคลื่อนที่ห่างไกลออกไปจากตัวผู้พูด จากต้นทางไปสู่ที่หมายปลายทาง และผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ไปสู่ความหมายแสดงการเคลื่อนที่นามธรรม และวลักษณ์ วีระยุทธ (2556) ศึกษาวากยสัมพันธ์ข้ามสมัยในคำว่า ไป มา ตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์พึ่งพาศัพท์การก ผลการศึกษาพบว่า ไป และ มา ทำหน้าที่ได้ทั้งคำกริยาและคำวิเศษณ์ โดยมีลักษณะทางวากยสัมพันธ์และความหมายที่แตกต่างกัน เป็นต้น

4.2 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่มีลักษณะเฉพาะ (specific motion verb)

เช่น งานของ Brugman (1981) ศึกษา story of ‘over’ ผลการศึกษาพบว่า สามารถขยายความหมายไปตามบริบทได้ถึง 15 ความหมาย โดยความหมายที่แปรไปตามบริบททุกความหมายสามารถเชื่อมโยงหาความหมายกลางได้ สาลี อาริมิตร (2529) ศึกษาหน้าที่และความหมายของคำว่า เลย ผลการศึกษาพบว่า เลย มีทั้งหมด 5 คำ กล่าวคือทำหน้าที่ได้ทั้งคำกริยากรรม คำกริยวิเศษณ์ คำบุพบท คำนำจำนวนและคำเชื่อมอนุพจน์ กอบกุล สุขะ (2539) ศึกษากริยาแสดงทิศทางลง ตก หล่น ร่วง ผลการศึกษาพบว่า ทั้ง 3 คำมีความหมายร่วมกัน แต่มีความแตกต่างตามการใช้ในบริบท โดยคำว่า ตก เป็นคำที่ใช้ได้กว้างขวางที่สุด ขณะที่ หล่น ร่วง ใช้ได้ในบริบทที่จำกัดและเกิดร่วมกับประธานบางประเภทเท่านั้น คีโยโกะ ทากาฮาชิ (2541) ศึกษาคำว่า ซ้ำม เลย ผ่าน ในแง่ของมุมมองที่ใช้ในการมองเหตุการณ์การเคลื่อนที่ ผลการศึกษาพบว่า สามารถแบ่งได้ 3 กลุ่มคือ 1. กลุ่มเน้นภาพรวมของเส้นทางที่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดชัดเจน ได้แก่คำว่า ซ้ำม 2. กลุ่มเน้นสิ่งที่ถูกอ้างถึงในการกำหนดเส้นทาง ได้แก่คำว่า เลย และ 3. กลุ่มแสดงเหตุการณ์การเคลื่อนที่ตามเส้นทาง โดยมองจากมุมมองผ่านใน ได้แก่คำว่า ผ่าน Fitzgerald (2004) ศึกษาคำว่า ‘him’ (to go, to walk) และ ‘med’ (to run) ในผลงาน Language Change and motion verbs in Tohono O’odham ผลการศึกษาพบว่า คำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ ‘him’ (to go, to walk) และ ‘med’ (to run) มีการขยายหน้าที่ไปเป็นหน่วยเติมท้าย (suffix) ซึ่งมีรูปแปรและหน้าที่ทางไวยากรณ์ที่หลากหลาย และกรองกานต์ รอดพันธ์ (2555) ศึกษากระบวนการกลายเป็นรูปไวยากรณ์ของคำว่า ถึง ในเชิงประวัติ ผลการศึกษาพบว่า ถึง มีการเปลี่ยนแปลงจากคำกริยาไปสู่รูปไวยากรณ์โดยเกือบสมบูรณ์ ผ่านกระบวนการทางอรรถศาสตร์และวากยสัมพันธ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษากลุ่มคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่โดยภาพรวม กล่าวคือไม่ได้มุ่งศึกษาเฉพาะคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่พื้นฐานหรือคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่มีลักษณะเฉพาะคำใดคำหนึ่งซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีผลการวิเคราะห์เกี่ยวข้องกับคำว่า เลือก อยู่ด้วย ได้แก่ งานของจินดา เสงสมบูรณ์ (2527) ศึกษาคำกริยาบอกการเคลื่อนที่ในภาษาไทยโดยจำแนกเป็นชนิดย่อยตามการปรากฏร่วมกับคำนามการกต่าง ๆ ชลธิชา สุตมุข (2537) ศึกษาคำกริยาแสดงอาการโดยไม่กระทบกระเทือนผู้อื่นหรือสิ่ง

อื่นในภาษาไทย โดยใช้ทฤษฎีการจัดกลุ่มความหมายตามอรรถลักษณะ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับงานของ กิตติศักดิ์ โจอารี (2543) ที่ศึกษาอรรถลักษณะของคำกริยาบอกการเคลื่อนที่ของวัตถุในภาษาไทย

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า ผลของงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษา ปรากฏการณ์คำหลายความหมายของคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่พื้นฐาน โดยในช่วงแรกจะเป็นงานวิจัยที่ เน้นศึกษาด้านวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์เป็นสำคัญ ต่อมาจึงเริ่มศึกษากระบวนการกลายเป็นรูป ไวยากรณ์มากขึ้น ขณะที่งานวิจัยเกี่ยวกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ที่มีลักษณะเฉพาะยังพบไม่มากนัก สำหรับงานวิจัยที่มีส่วนคาบเกี่ยวกับคำว่า *เสือก* ที่ผ่านมานั้น ผู้วิจัยพบว่ายังไม่ได้รับการวิเคราะห์ใน ประเด็นของลักษณะทางวากยสัมพันธ์ อรรถศาสตร์และการขยายความหมายตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ สัมพันธ์กัน การวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์หาคำตอบให้กับประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมา

5. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

5.1 ทฤษฎีไวยากรณ์ศัพท์การก (Lexicase Grammar)

พัฒนาขึ้นโดย Starosta (1988) ในปี 1970 เป็นทฤษฎีที่แสดงความสัมพันธ์แบบพึ่งพาของ คำแต่ละคำในประโยคทั้งในด้านความสัมพันธ์ทางอรรถศาสตร์และความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์ของคำ โดยมีการกำหนดการกให้กับคำเหล่านั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น (Indrabharya, 1994, p. 11-12) ทฤษฎีนี้มีสมมติฐานเบื้องต้นว่า คำทุกคำในภาษาเมื่อนำมาใช้ต้องพึ่งพาอาศัยกัน คำแต่ละคำไม่ได้มี ความหมายด้านศัพท์เท่านั้น แต่มีลักษณะด้านปริบทแฝงอยู่ในตัวคำนั้น ๆ ด้วยเสมอจึงต้องใช้เกณฑ์ทาง วากยสัมพันธ์ในการจำแนกคำ ได้แก่ เกณฑ์การปรากฏร่วมและการกระจายของคำ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2556) ไวยากรณ์ศัพท์การกจำแนกชนิดคำออกเป็น 8 ชนิด ดังนี้

- 1) คำกริยา (V) กรอบโครงสร้างเป็นแบบ +[ไม่__]
- 2) คำนาม (N) กรอบโครงสร้างเป็นแบบ -[ไม่__] , +[__V], [V__], +[P__], +[__AJ]
- 3) คำคุณศัพท์ (AJ) กรอบโครงสร้างเป็นแบบ -[ไม่__] , +[N__]
- 4) คำวิเศษณ์ (AV) กรอบโครงสร้างเป็นแบบ -[ไม่__] , { +[__V], +[V__] }
- 5) คำบุพบท (P) กรอบโครงสร้างเป็นแบบ -[ไม่__] , { +[__N], +[__V] }⁷
- 6) คำปริมาณ (Q) กรอบโครงสร้างเป็นแบบ -[ไม่__] , +[__N], -[V__], -[__V], -[P__]
- 7) คำสันธาน (C) กรอบโครงสร้างเป็นแบบ -[ไม่__] , { +[N__N], +[V__V] , + [P__P] }
- 8) คำอนุภาค (PT) กรอบโครงสร้างเป็นแบบ -[ไม่__] , +[//__], +[__#]⁸

⁷ { } หมายถึง ให้เลือกสิ่งที่อยู่ภายใน เช่นคำบุพบทอาจปรากฏหน้านาม หรือ คำกริยา ไม่ใช่ทั้งสองอย่าง

⁸ คำอนุภาคอยู่หลังเครื่องหมาย // หมายถึง เป็นส่วนแรกของถ้อยคำ และเมื่ออยู่หน้าเครื่องหมาย # หมายถึง เป็นส่วนสุดท้ายของถ้อยคำ

5.2 เกณฑ์ในการทดสอบคุณสมบัติของคำกริยา

ผู้วิจัยเลือกใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ตามแนวไวยากรณ์ศัพทการกเป็นเกณฑ์หลักในการจำแนกชนิดคำ จำนวน 3 เกณฑ์ ได้แก่

1) เกณฑ์การปรากฏตามหลังคำว่า *ไม่* ได้ ซึ่งเป็นเกณฑ์สำคัญในการระบุคำกริยาและเป็นเกณฑ์ที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย เช่น อุทุม วโรตสิกขิตต์ (2538) จรัสดาว อินทรทัศน์ (2539) กิติมา อินทร์มรรย์ (2009) และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2553) ซึ่งเมื่อผู้วิจัยทดสอบคุณสมบัติของคำกริยา *เลือก* แล้ว พบว่าผ่านเกณฑ์ดังกล่าว กล่าวคือคำกริยา *เลือก* สามารถปรากฏตามหลังคำว่า *ไม่* ได้

2) เกณฑ์การปรากฏในประโยคคำสั่งได้ ในภาษาไทยกริยาทุกประเภทปรากฏในประโยคคำสั่ง ขอร้อง หรือให้พรได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2556, น. 95) ซึ่งเมื่อผู้วิจัยทดสอบคุณสมบัติของคำกริยา *เลือก* แล้ว พบว่าผ่านเกณฑ์ดังกล่าว กล่าวคือคำกริยา *เลือก* สามารถปรากฏร่วมกับคำแสดงการสั่ง *ห้าม* และ *อย่า* ได้

3) เกณฑ์การปรากฏกับคำบอกการณลักษณะ (aspect) ได้ ในภาษาไทยคำกริยาสามารถปรากฏร่วมกับคำบอกการณลักษณะได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2556, น. 95) ซึ่งเมื่อผู้วิจัยทดสอบคุณสมบัติของคำกริยา *เลือก* แล้ว พบว่าผ่านเกณฑ์ดังกล่าว กล่าวคือคำกริยา *เลือก* สามารถปรากฏร่วมกับคำบอกการณลักษณะ *กำลัง* และ *แล้ว* ได้

5.3 ทฤษฎีการอนุมานความหมายตามปริบท (Invited Inferencing Theory)

เป็นทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงความหมายที่เสนอโดย Traugott & Dasher (2002) ที่สันนิษฐานว่าในช่วงเวลาหนึ่ง (t1) ความหมายประจำคำ (coded meaning) ซึ่งเป็นความหมายเชิงรูปธรรมของหน่วยศัพท์ (lexeme) หนึ่งจะเชื่อมโยงกับโครงสร้างมโนทัศน์โดยไม่พิจารณารูปแบบทางวากยสัมพันธ์หรือสัทศาสตร์ แนวคิดนี้มุ่งเน้นการอธิบายปรากฏการณ์ของรูปภาษาที่มีความสลับซับซ้อนในสถานการณ์จริงมากกว่ากลไกทางปริบท วัตถุประสงค์ของทฤษฎีนี้คือเพื่ออธิบายถึงการนำความหมายเชิงวัจนปฏิบัติและการวิเคราะห์ใหม่ตามสถานการณ์มาใช้เป็นชนบในการตีความหรือให้ความหมายอธิบายในอีกแง่หนึ่งก็คือการตามหาเส้นทางที่ความหมายประจำคำดั้งเดิมของถ้อยคำกลายเป็นความหมายประจำคำใหม่ (new coded meaning) จนเกิดคำหลายความหมาย การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เกิดขึ้นภายในตัวภาษาเอง แต่เกิดจากการใช้ภาษาในบริบทเฉพาะบางบริบทซ้ำ ๆ จนบริบทนั้นเชื่อเชิญให้เกิดการอนุมาน⁹ (invited inference: IINs) ความหมายของถ้อยคำนั้นใหม่ภายในชุมชนของผู้ใช้ภาษากลายเป็นการอนุมานความหมายแบบกว้างขึ้น (generalized invited inference: GIINs) ทำให้

⁹ คือการสรุปหรือการคาดเดาความหมายหรือความเห็นจากสิ่งที่ผู้พูดพูด ความหมายหรือความเห็นของผู้ฟังที่สรุปหรือคาดเดาได้จากการอนุมาน มักเป็นสิ่งที่เกินจากที่ผู้พูดกล่าว การอนุมานเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายได้ก็ต่อเมื่อข้อสรุปที่ได้จากการอนุมานของผู้ฟังกลายเป็นความหมายประจำรูปของคำ ๆ นั้นในที่สุด (กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559, น. 56)

ความหมายเดิมอาจเป็นแค่ร่องรอยในบางบริบทหรือสูญหายไป การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบเด่นชัดในทางวินปฏิบัติ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงความหมายบนพื้นฐานของการใช้ภาษาหรือการอนุมานความตามการใช้ในสถานการณ์จริง ทำให้เกิดความหมายรองของรูปภาษาหรือความหมายโดยนัยจากการสนทนา (conversational implicature)¹⁰ ขึ้น การเปลี่ยนแปลงความหมายตามแนวคิดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการกลายเป็นรูปไวยากรณ์ โดยจะแสดงให้เห็นภาพของการเปลี่ยนจากความหมายเดิมไปสู่ความหมายใหม่หรือไปสู่ความหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งมีความเด่นชัดขึ้น หรือจากความหมายวัตถุวิสัย (objective) ไปสู่ความหมายอัตวิสัย (subjective) ภายใต้กระบวนการกลายเป็นอัตวิสัย (subjectification) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงการรับรู้เหตุการณ์จากภายนอกของผู้พูดไปสู่การรับรู้เหตุการณ์จากภายในของผู้พูด กล่าวคือเป็นการมองเหตุการณ์ผ่านแง่มุมหรือทัศนคติของผู้พูดเอง ทั้งในมุมของพื้นที่ เวลาหรือทัศนคติความเชื่อที่มีต่อเหตุการณ์การพูด และอัตวิสัยนี้เองที่ทำให้เกิดความหมายรองของรูปภาษาขึ้น นอกจากนี้อาจขยายต่อไปจนถึงความหมายสหอัตวิสัย (intersubjective) คือการยอมรับความหมายร่วมกันของชุมชนผู้ใช้ภาษาได้ด้วย

5.4 แนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ (Principled polysemy)

เสนอโดย Tylers & Evans (2003) อธิบายถึงเกณฑ์การจำแนกความหมายหนึ่งออกจากความหมายหนึ่ง โดยมี 3 เกณฑ์ ได้แก่ 1. เกณฑ์ทางความหมาย คือการมีความหมายพิเศษเพิ่มขึ้นซึ่งไม่สามารถพบได้ชัดเจนในความหมายอื่น 2. เกณฑ์ทางการอธิบายโนทัศน์ คือการมีข้อจำกัดในการเลือกคำที่มีความหมายบางประเภทมาปรากฏร่วมกันเป็นเอกลักษณ์ของความหมายนั้น และ 3. เกณฑ์ทางไวยากรณ์ คือการที่คำนั้นสามารถปรากฏในโครงสร้างที่เป็นอิสระ โดดเด่นและแตกต่างจากความหมายอื่นหรืออาจปรากฏเฉพาะในบางโครงสร้าง ทั้งนี้ความหมายที่ถือได้ว่าเป็นความหมายหนึ่งที่แยกออกมาจากความหมายหนึ่งได้นั้น ต้องผ่านเกณฑ์ข้อที่ 1 คือเกณฑ์ทางความหมาย และผ่านเกณฑ์ที่เหลือข้อใดข้อหนึ่งหรือทุกข้อ

6. ผลการวิเคราะห์คุณสมบัติทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ของคำว่า เลือก

จากการวิเคราะห์คุณสมบัติทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์พบว่า คำว่า เลือก ในภาษาไทยเป็นคำกริยา มีความหมาย 3 ความหมายและแสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ ดังนี้

¹⁰ ความหมายที่เพิ่มขึ้นจากถ้อยคำที่กล่าวออกมา เป็นความหมายที่ผู้พูดเจตนาหรือต้องการสื่อสารให้ผู้ฟังตีความจากถ้อยคำที่กล่าวออกมา

6.1 คำกริยา *เลือก*₁ มีความหมาย “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง”

เป็นความหมายประจำคำพื้นฐานของคำว่า *เลือก* ก่อนขยายไปสู่ความหมายอื่น มีรูปแบบสร้างเป็นแบบ [__N V] ตัวอย่าง

- (10) เขาเลือกออกไป
- (11) ผมเลือกเท้าออกไปข้างหน้า
- (12) ปลาเลือกตัวลงไปในหลุม
- (13) ยายเลือกกระจาดมาให้
- (14) เขาเลือกงานข้าวไปเบื้องหน้า

คำกริยา *เลือก*₁ มักปรากฏเป็นกริยาตัวแรกในหน่วยสร้างกริยาเรียง ทำหน้าที่เป็นกริยาหลักของประโยค อยู่ในฐานะของคำสรรพนามกริยาที่มีนามวลีที่ทำหน้าที่เป็นกรรมปรากฏตามหลัง ตามด้วยกริยาวลีแสดงทิศทาง *ไป มา ขึ้น ลง เข้า ออก* โดยอาจมีบุพบทวลีที่ทำหน้าที่ระบุตำแหน่งจุดหมายของนามวลีที่ทำหน้าที่เป็นกรรมปรากฏร่วมด้วยหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้นามวลีที่ทำหน้าที่เป็นกรรมตามหลังกริยา *เลือก*₁ นั้น อาจเป็นประเภทย่อยของคำนาม ได้แก่ คำลักษณนามและคำสรรพนาม เนื่องด้วยคำเหล่านี้มีพฤติกรรมเป็นคำนาม (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2556, น. 49) เช่นในประโยค (10) เขาเลือกออกไป มีคำสรรพนามสะท้อนรูป¹¹ ตัวเอง ทำหน้าที่เป็นกรรม ตามด้วยกริยาเรียงแสดงทิศทาง *ออกไป* หรือประโยค (11) ผมเลือกเท้าออกไปข้างหน้า มีนามวลี *เท้า* ทำหน้าที่เป็นกรรม ตามด้วยกริยาเรียงแสดงทิศทาง *ออกไป* และตามด้วยบุพบทวลี *ข้างหน้า* หรือประโยค (13) ยายเลือกกระจาดมาให้ มีนามวลี *กระจาด* ทำหน้าที่เป็นกรรม และตามด้วยกริยาวลีแสดงทิศทาง *มา* โดยไม่มีบุพบทวลีปรากฏร่วม

ความหมายของกริยา *เลือก*₁ คือการ “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” จัดเป็นความหมายประจำคำพื้นฐาน เนื่องจากการแสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริง (factive motion) หรือการเคลื่อนที่รูปธรรม (concrete motion) สังเกตได้จากการที่คำกริยา *เลือก*₁ ปรากฏร่วมกับคำกริยาแสดงทิศทางเคลื่อนที่ เช่น *ไป มา ขึ้น ลง เข้า ออก* ซึ่งถือเป็นการแสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน 2 เหตุการณ์¹² ในหน่วยสร้างกริยาเรียง (กึ่งกาญจน์

¹¹ คำสรรพนามสะท้อน (reflexive pronouns) คือคำสรรพนามที่สะท้อนถึงตัวเอง ใช้เป็นกรรมแทนตัวเราเอง ในลักษณะผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำเป็นคนเดียวกัน ตัวเดียวกันหรือสิ่งเดียวกัน โดย อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2556, น. 99) จัดให้เป็นประเภทย่อยของคำนาม เมื่อปรากฏร่วมกับกริยากรรมพบว่าบ่อยครั้งผู้พูดใช้กริยากรรมตามลำพังโดยไม่มีการตามหลัง ซึ่งในการวิเคราะห์ทวากยสัมพันธ์ นักภาษาศาสตร์มักอธิบายว่าเป็นการใช้รูปแทนที่เป็นศูนย์ (zero anaphora) สรรพนามไร้รูป (zero pronoun) หรือการละเอาไว้ในฐานที่เข้าใจ

¹² หน่วยสร้างกริยาเรียงแสดงการเกิดพร้อมกัน 2 เหตุการณ์ ประกอบด้วยคำกริยาแสดงการกระทำ 2 คำ หรือกริยาวลี 2 วลี ซึ่งแสดงเหตุการณ์ที่เกิดในเวลาเดียวกันและกระทำโดยประธานคนเดียวกัน ซึ่ง ยาใจ ชูวิชา (2536, น. 51) เสนอว่าคำกริยาคำที่ 1 ในหน่วยสร้างนี้

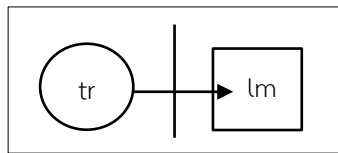
เทพกาญจนา, 2549) โดยกริยา *เลือก*₁ มีความหมายเน้นไปที่การเคลื่อนที่จากจุดเริ่มต้น (source) หรือจุดอ้างอิง จากรูปหน่วยสร้างของกริยา *เลือก*₁ [__N V] สิ่งที่เคลื่อนที่คือ ร่างกายหรือส่วนหนึ่งของร่างกายของประธานในประโยค ได้แก่ นามวลี (หน่วยกรรม) *ตัวเอง เท้า ตัว* ในประโยค (10)-(12) ซึ่งมีคุณสมบัติเป็น “สิ่งมีชีวิต” หรือเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสิ่งมีชีวิตที่สามารถแสดงการกระทำกริยานั้น ๆ ด้วยตัวเองได้จริง ได้แก่ นามวลี (หน่วยประธาน) *เขา ผม ปลา* รวมถึงสิ่งที่เป็นวัตถุรูปธรรมที่สามารถถูกกระทำให้เคลื่อนที่ได้ ได้แก่ นามวลี (หน่วยกรรม) *กระดาษ จานข้าว* ในประโยค (13)-(14) โดยมีตัวผู้พูดหรือประธานในประโยคซึ่งมีคุณสมบัติเป็น “สิ่งมีชีวิต” เป็นผู้กระทำให้เกิดการเคลื่อนที่ ได้แก่ นามวลี (หน่วยประธาน) *ยาย เขา* ประกอบกับมีจุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถมองเห็นได้ (concrete goal) แสดงโดยบุพบทวลี ได้แก่ *ข้างหน้า ในหลุม เบื้องหน้า* ในประโยค (11) (12) และ (14) จะเห็นได้ว่าคำกริยา *เลือก*₁ แสดงเหตุการณ์การกระทำที่มีลักษณะทางกายภาพที่มีความเป็นรูปธรรมสูง ทำให้เห็นภาพของการออกแรงหรือใช้กำลังเพื่อพยายามทำให้ร่างกาย ส่วนของร่างกายหรือวัตถุรูปธรรมเคลื่อนที่ไปในทิศทางหรือที่หมายต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่จำกัดหรือพื้นที่ปิด (enclosed space) ที่สามารถมองเห็นได้ให้ได้ในที่สุด

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ในบริบทที่คำกริยา *เลือก*₁ ปรากฏเป็นกริยาตัวแรกในหน่วยสร้างกริยาเรียงตามด้วยกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ โดยอาจมีบุพบทวลีที่ทำหน้าที่ระบุตำแหน่งจุดหมายปรากฏร่วมด้วยหรือไม่ก็ได้ นั่นนี้อาจทำให้เกิดความกำกวมในการตีความได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบริบทนั้นไม่ปรากฏรูปนามวลี (หรือสรรพนามสะท้อน) ที่ทำหน้าที่เป็นกรรม เช่นในประโยค *มันเลือกเข้าไปในรู* ที่สามารถตีความได้ 2 นัย ได้แก่ 1. ประธานในประโยคกระทำอาการเคลื่อนที่ไปยังจุดหมายด้วยตนเองจริง และ 2. ประธานในประโยคกระทำเหตุการณ์อันไม่สมควรในทัศนะของผู้พูด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาทั้งในแง่วากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์แล้วพบว่า บริบทดังกล่าวนี้แสดงความหมายของกริยา *เลือก*₁ “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่” เด่นชัดกว่าความหมายของกริยา *เลือก*₂ “แสดงเหตุการณ์การกระทำกริยาอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่สมควร” ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป Heine (2002) เรียกบริบทในขั้นนี้ว่า “ขั้นบริบทคาบเกี่ยว (bridging context)”¹³ ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในการเชื่อมโยงขยายความหมายจากความหมายประจำคำดั้งเดิมไปสู่ความหมายประจำคำใหม่ได้เป็นอย่างดี

เป็นคำกริยาแสดงการกระทำปฐมภูมิหรือคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ของวัตถุ เช่น *เดิน วิ่ง กลิ้ง* ส่วนคำกริยาที่ 2 เป็นคำกริยาแสดงการกระทำปฐมภูมิ คือการกระทำที่ไม่ชัดเจนหรือเป็นการกระทำทางความคิด เช่น *ตอบ ไป วิจัย*

¹³ Heine, Bernd (2002, p. 86) อธิบายลำดับขั้นการเกิดความหมายใหม่ของรูปภาษาไว้ 4 ขั้น ได้แก่ 1. Initial stage (ขั้นเริ่มต้นความหมายต้นทางเด่นชัด) 2. Bridging context (ขั้นบริบทคาบเกี่ยว ความหมายต้นทางชัดกว่าความหมายปลายทาง) 3. Switch context (ขั้นบริบทสลับเปลี่ยน ความหมายปลายทางชัดกว่าความหมายต้นทาง) และ 4. Conventionalization (ขั้นกลายเป็นความหมายประจำคำใหม่)

ความหมายของกริยา *เลือก*₁ “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” มีผังภาพ (image schema)¹⁴ แสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่¹⁵ อันประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ 1. สิ่งโคจร (trajector: tr) หรือวัตถุที่เคลื่อนที่ 2. สิ่งอ้างอิง (landmark: lm) คือพื้นที่ที่สิ่งโคจรอ้างอิง และ 3. เส้นทาง (path) คือเส้นทางที่สิ่งโคจรไปตาม (Langacker, 1987 อ้างใน Lakoff, 1987) ดังภาพที่ 1 ในภาพนี้วงกลมแสดงสิ่งโคจร (tr) รูปธรรม สีเหลี่ยมแสดงสิ่งอ้างอิง (lm) รูปธรรม เส้นตรงแนวดิ่งแสดงสิ่งกีดขวางเส้นทางการเคลื่อนที่รูปธรรม และลูกศรแสดงเส้นทางการเคลื่อนที่จริง

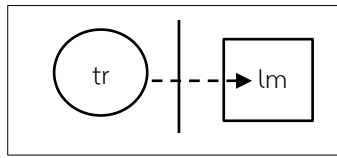
ภาพที่ 1 ผังภาพแสดงการเคลื่อนที่จริงของคำกริยาด้านแบบ *เลือก*₁ “การทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง”

จากผังภาพแสดงให้เห็นว่าคำกริยา *เลือก*₁ มีสิ่งโคจร (tr) เป็นสิ่งรูปธรรม ได้แก่ ร่างกาย ส่วนของร่างกายหรือวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องใช้แรงขับเคลื่อนหรือถูกใช้กำลัง/พลัง (force) ทำให้เคลื่อนที่ผ่านสิ่งกีดขวางที่เป็นรูปธรรมซึ่งอาจเป็นสภาพของพื้นผิวระหว่างเส้นทางก่อนถึงที่หมายหรือสิ่งอ้างอิง (lm) รูปธรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จำกัดหรือพื้นที่ปิดที่สามารถมองเห็นได้ เช่นในประโยค (10) เขาเลือกออกไป หรือ (14) เขาเลือกจวนเข้าไปเบื้องหน้า

สำหรับในกรณีที่คำกริยา *เลือก*₁ ปรากฏในชั้นบริบทคาบเกี่ยว (bridging context) กล่าวคืออาจมีนัยความหมายแสดงการกระทำอันไม่สมควรได้ เช่นในประโยค มันเลือกเข้าไปในรู สามารถแสดงผังภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่ได้ดังภาพที่ 2 ในภาพนี้วงกลมแสดงสิ่งโคจร (tr) รูปธรรม สีเหลี่ยมแสดงสิ่งอ้างอิง (lm) รูปธรรม เส้นตรงแนวดิ่งแสดงสิ่งกีดขวางเส้นทางการเคลื่อนที่รูปธรรม และลูกศรแสดงเส้นทางการเคลื่อนที่สมมติ

¹⁴ ผังภาพ (image schema) มีพื้นฐานมาจากการที่ร่างกายมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมถึงประสบการณ์ทางวัฒนธรรมทำให้เกิดภาพในความคิด ก่อร่างเป็นโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อน มีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ผังภาพมีได้หลายโครงสร้าง ไม่มีลักษณะตายตัว เปลี่ยนแปลงตามบริบท เช่น ผังภาพเส้นทาง ผังภาพพลัง (Johnson, 1987)

¹⁵ องค์ประกอบของภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่ ได้แก่ 1. วัตถุที่มักเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ได้ อาจเป็นคนหรือสิ่งของก็ได้ เรียกว่า สิ่งโคจร (trajector: tr) 2. พื้นที่ที่สิ่งโคจรอ้างอิง โดยมีความสัมพันธ์กับสถานที่หรือเส้นทางการเคลื่อนที่ของสิ่งโคจร เรียกว่า สิ่งอ้างอิง (landmark: lm) และ 3. เส้นทางที่สิ่งโคจรไปตาม ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพของวัตถุอื่นที่สิ่งโคจรเกี่ยวข้อง เรียกว่า เส้นทาง (path) (Langacker, 1987 อ้างใน Lakoff, 1987)

ภาพที่ 2 ผังภาพแสดงการเคลื่อนที่ของคำกริยา *เลือก*₁ ในชั้นปริบทคาบเกี่ยว

จากผังภาพแสดงให้เห็นว่าคำกริยา *เลือก*₁ ในปริบทคาบเกี่ยว มีองค์ประกอบภาพแสดงเหตุการณ์การเคลื่อนที่ที่เหมือนกับคำกริยาต้นแบบ *เลือก*₁ ต่างเพียงเส้นทางการเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรมหรือสมมติเท่านั้น (แสดงด้วยลูกศรเส้นประ)

6.2 คำกริยา *เลือก*₂ มีความหมาย “แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร”

ความหมายนี้เป็นความหมายที่ขยายมาจากคำกริยา *เลือก*₁ รูปหน่วยสร้างของคำกริยา *เลือก*₂ ได้แก่

1. [__V N] ตัวอย่าง (15) *มึงเลือกเข้าไปยุ่งเรื่องของมันทำไม*
(16) *อย่าเลือกมายุ่งเรื่องครอบครัวกู*
2. [__N] ตัวอย่าง (17) *ใครเลือกเรื่องไฟบ้านกู*
(18) *อย่าเลือกเรื่องชาวบ้าน*
(19) *มึงเข้าไปเลือกเรื่องของมันทำไม*
3. [__#] ตัวอย่าง (20) *เลือก*

คำกริยา *เลือก*₂ มีตำแหน่งการปรากฏที่หลากหลาย ได้แก่

1) มักปรากฏเป็นกริยาตัวแรก ตามด้วยกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่และกริยาแสดงอาการในหน่วยสร้างกริยาเรียง อยู่ในฐานะของคำสรรกรมกริยา เช่นในประโยค (15) *มึงเลือกเข้าไปยุ่งเรื่องของมันทำไม* และ (16) *อย่าเลือกมายุ่งเรื่องครอบครัวกู*

2) มักปรากฏเป็นกริยาเดียว ทำหน้าที่เป็นกริยาหลักของประโยค อยู่ในฐานะของคำสรรกรมกริยาที่มีค่านามที่ทำหน้าที่เป็นกรรมปรากฏตามหลัง เช่นในประโยค (17) และ (18) ที่มีนามวลี *เรื่องไฟบ้านกู* และ *เรื่องชาวบ้าน* ทำหน้าที่เป็นกรรม หรือปรากฏในตำแหน่งท้ายข้อความ เช่น *เลือก* ในประโยค (20) ที่มีการละนามวลี (หน่วยกรรม)

3) มักปรากฏเป็นกริยาตัวสุดท้าย โดยมีกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่นำหน้า ทำหน้าที่เป็นกริยาหลักในหน่วยสร้างกริยาเรียง อยู่ในฐานะของคำสรรกรมกริยาที่มีค่านามที่ทำหน้าที่เป็นกรรมปรากฏตามหลัง เช่นในประโยค (19) *มึงเข้าไปเลือกเรื่องของมันทำไม*

ความหมายของคำกริยา *เลือก*₂ คือการ “แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร” เป็นความหมายที่ขยายมาจากคำกริยา *เลือก*₁ “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยัง

ทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” ซึ่งเป็นความหมายที่แสดงให้เห็นภาพเหตุการณ์การกระทำอาการการเคลื่อนที่ *เลื้อย* ของสิ่งโคจรไปยังทิศทางต่าง ๆ สู่พื้นที่อ้างอิงอย่างชัดเจน กลายมาเป็นความหมายแสดงพฤติกรรมหรือเหตุการณ์การเข้าไปก้ำก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควรในทัศนะของผู้พูดที่มีต่อประธานในประโยคหรือต่อประธานในการสนทนา (ตัวผู้พูด) เอง โดยผู้พูดเห็นว่าการกระทำที่แสดงโดยกริยา *เลื้อย* หรือกริยาที่ตามหลัง *เลื้อย* เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมและไม่สมควรเกิดขึ้น แต่ประธานในประโยคหรือประธานในการสนทนา (ตัวผู้พูด) ฝ่าฝืนข้อจำกัด เงื่อนไขหรือขอบเขตบางอย่างเพื่อแทรกเข้ามากระทำการอันไม่เหมาะสมนั้น ซึ่งก็คือการก้ำก่ายในเรื่องส่วนตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังในประโยค (15)-(19) ที่แสดงให้เห็นว่าผู้พูดไม่ได้ต้องการให้ผู้กระทำเหตุการณ์ที่แสดงโดยประธานในประโยคเข้าไปในพื้นที่เป้าหมายที่เป็นพื้นที่เฉพาะและมีความเป็นส่วนตัว ในที่นี้คือคำว่า *เรื่องของมัน* *เรื่องครอบครัว* *เรื่องไฟบ้าน* และ *เรื่องชาวบ้าน* สิ่งที่เคลื่อนที่ในหน่วยสร้างนี้อาจเป็นประธานในประโยคหรืออาจเป็นประธานในการสนทนา (ตัวผู้พูด) ซึ่งมีคุณสมบัติเป็น “สิ่งมีชีวิต” ก็ได้ เช่นนามวลี (หน่วยประธาน) *มีง ใคร* ในประโยค (15)-(19) โดยมีจุดหมายของการเคลื่อนที่เป็นพื้นที่ที่จำกัดหรือพื้นที่ปิดที่ไม่สามารถมองเห็นได้ (abstract goal) ทั้งนี้การเคลื่อนหรือแทรกตัวเข้าไปกระทำเหตุการณ์นั้น อาจเป็นการเคลื่อนที่เข้าไปด้วยตัวเองจริงหรือเป็นการเคลื่อนที่สมมติก็ได้ แต่ภาพเหตุการณ์แสดงการเคลื่อนที่สมมติจะเด่นชัดมากกว่า ตัวอย่างเช่นในปริบทที่คำกริยา *เลื้อย*₂ ปรากฏเป็นกริยาตัวแรก ตามด้วยกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่และกริยาแสดงอาการในหน่วยสร้างกริยาเรียง โดยมีเป้าหมายของการเคลื่อนที่เป็นสิ่งอ้างอิงนามธรรม เช่นในประโยค (15) *มีงเลื้อยเข้าไปยังเรื่องของมันทำไม* ปริบทนี้มีความกำกวมในการตีความ กล่าวคือสามารถตีความได้ 2 นัย ได้แก่ 1. ประธานในประโยคเคลื่อนตัวเข้าไป *เลื้อยเข้าไป* เพื่อกระทำกริยาแสดงอาการ *ยุ่ง* ด้วยตนเองจริง และ 2. ประธานในประโยคกระทำการก้ำก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควรในทัศนะของผู้พูด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในแง่วากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์แล้วพบว่า ปริบทดังกล่าวนี้แสดงความหมายของกริยา *เลื้อย*₂ “แสดงการเข้าไปก้ำก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร” เด่นชัดกว่าความหมายของกริยา *เลื้อย*₁ “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” ซึ่ง Heine (2002) เรียกปริบทในขั้นนี้ว่า “ชั้นปริบทสลับเปลี่ยน (switch context)” ที่แสดงให้เห็นแนวโน้มของการเกิดความหมายประจำคำใหม่

คำกริยา *เลื้อย*₂ มีลักษณะของการเปลี่ยนจากเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริงหรือการเคลื่อนที่รูปธรรมไปสู่เหตุการณ์การเคลื่อนที่สมมติ (fictive motion) หรือการเคลื่อนที่นามธรรม (abstract motion) มากกว่าคำกริยา *เลื้อย*₁ สังเกตได้จากลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การที่คำกริยา *เลื้อย*₂ ปรากฏเป็นกริยาเดียว โดยมีนามวลี (หน่วยประธาน) ซึ่งมีคุณสมบัติเป็น “สิ่งมีชีวิต” เป็นผู้แสดงเหตุการณ์ในประโยค และมีนามวลี (หน่วยกรรม) เป็นสิ่งนามธรรม เช่น *เรื่องไฟ*

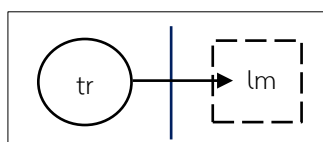
บ้านกู ในประโยค (17) ใครเลือกเรื่องไฟบ้านกู ทำให้สิ่งอ้างอิงเปลี่ยนสถานะจากความเป็นรูปธรรมไปสู่ความเป็นนามธรรม ซึ่งเท่ากับสูญเสียความเป็นต้นแบบของสิ่งอ้างอิงไป ส่งผลให้คำกริยา เลือก₂ แสดงลักษณะการเคลื่อนที่สมมติตาม ไปด้วย หรือกรณีที่คำกริยา เลือก₂ ปรากฏเป็นกริยาตัวเดียวในตำแหน่งท้ายข้อความ เช่นประโยค (20) เลือก ที่ไม่ปรากฏรูปภาษาของสิ่งโคจรและสิ่งอ้างอิงที่ชัดเจน ผู้ฟังจะต้องอาศัยบริบทในการตีความจึงจะสามารถเข้าใจได้ว่า สิ่งโคจรที่ผู้พูดละไว้คือ ประธานในประโยค และสิ่งอ้างอิงที่ละไว้คือ เหตุการณ์นามธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ผู้พูด อ้างถึง ณ เวลาที่กล่าวถ้อย ทำให้คำกริยา เลือก₂ แสดงลักษณะการเคลื่อนที่สมมติด้วยเช่นกัน

2) การที่คำกริยา เลือก₂ ปรากฏเป็นกริยาตัวแรกหรือกริยาตัวสุดท้าย และตามหลังหรือนำหน้าด้วยกริยาแสดงทิศทางหรือการเคลื่อนที่ซึ่งไม่ได้แสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริง เนื่องจากกริยาแสดงการเคลื่อนที่นั้นผ่านกระบวนการกลายเป็นรูปไวยากรณ์จนสูญเสียคุณสมบัติความเป็นต้นแบบของกริยาแสดงการเคลื่อนที่ ทำให้สามารถละการปรากฏได้ เช่นประโยค (15) มีเลือก(เข้าไป) อยู่เรื่องของมันทำไม หรือประโยค (19) มี(เข้าไป) เลือกเรื่องของมันทำไม ส่งผลให้คำว่า เลือก₂ สูญเสียความหมายของการเคลื่อนที่จริงไปด้วย

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์คำหลายความหมายอย่างมีหลักการพบว่า ความหมายของคำกริยา เลือก₂ จัดเป็นความหมายที่ขยายมาจากความหมายพื้นฐาน เลือก₁ เนื่องจากผ่านเกณฑ์ข้อที่ 1 คือเกณฑ์ทางความหมาย โดยมีความหมายและหน้าที่ทางวจนปฏิบัติเพิ่มขึ้นชัดเจน จากการเคลื่อนที่รูปธรรมไปสู่การแสดงเหตุการณ์การกระทำอันไม่สมควรและการแฝงทัศนคติเชิงลบของผู้พูด และผ่านเกณฑ์ข้อที่ 2 คือเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ เนื่องจาก เลือก₂ ไม่สามารถปรากฏกับนามวลี (หน่วยกรรม) ที่มีคุณสมบัติเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งรูปธรรมและบุพบทวลีบอกสถานที่ได้อีกต่อไป รวมถึงผ่านเกณฑ์ข้อที่ 3 คือเกณฑ์ทางไวยากรณ์ เนื่องจากสามารถปรากฏในโครงสร้างเฉพาะที่แตกต่างจากเดิม โดยมีบริบทการปรากฏที่กว้างขึ้นดังกล่าวข้างต้น

ความหมายของคำกริยา เลือก₂ มีองค์ประกอบของการเคลื่อนที่ 3 ส่วน ได้แก่ สิ่งโคจร สิ่งอ้างอิง และเส้นทาง แต่มีรายละเอียดของผังภาพแตกต่างกันแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

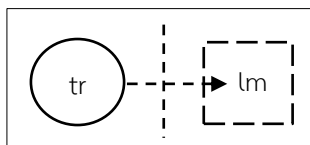
1) คำกริยา เลือก₂ ที่อยู่ใน “ชั้นบริบทสลับเปลี่ยน (switch context)” เช่นประโยค (15) มีเลือก เข้าไปอยู่เรื่องของมันทำไม แสดงผังภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่ได้ดังภาพที่ 3 โดยในภาพนี้วงกลมแสดงสิ่งโคจร (tr) รูปธรรม สี่เหลี่ยมเส้นประแสดงสิ่งอ้างอิง (lm) นามธรรม เส้นตรงแนวดิ่งแสดงสิ่งกีดขวางเส้นทางการเคลื่อนที่รูปธรรมและลูกศรแสดงเส้นทางการเคลื่อนที่จริง

ภาพที่ 3 ผังภาพแสดงการเคลื่อนที่จริงของคำกริยา เลือก₂ ในชั้นบริบทสลับเปลี่ยน

จากผังภาพแสดงให้เห็นว่าคำกริยา *เลือก*₂ ในชั้นปริบทสลับเปลี่ยนมีสิ่งโคจร (tr) เป็นสิ่งรูปธรรม ได้แก่ ประธานในประโยคซึ่งมีคุณสมบัติเป็น “สิ่งมีชีวิต” กระทำกริยาโดยใช้แรงขับให้เคลื่อนที่หรือแทรกผ่านสิ่งกีดขวางรูปธรรม ซึ่งอาจเป็นพื้นที่ที่จำกัดของเส้นทางก่อนถึงที่หมายหรือสิ่งอ้างอิง (lm) ที่เป็นสิ่งนามธรรม เป็นสิ่งปิดล้อมที่ไม่สามารถมองเห็นได้

2) คำกริยา *เลือก*₂ ที่มีความหมายประจำคำ “แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ฐานะของตนโดยไม่สมควร” เช่นประโยค (17) *ใครเลือกเรื่องไฟบ้านกู* หรือประโยค (18) *อย่าเลือกเรื่องชาวบ้าน* แสดงผังภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่ได้ดังภาพที่ 4 โดยในภาพนี้วงกลมแสดงสิ่งโคจร (tr) รูปธรรม สีเหลี่ยมเส้นประแสดงสิ่งอ้างอิง (lm) นามธรรม เส้นตรงประแนวตั้งแสดงสิ่งกีดขวางเส้นทางการเคลื่อนที่นามธรรม และลูกศรเส้นประแสดงเส้นทางการเคลื่อนที่สมมติ

ภาพที่ 4 ผังภาพแสดงการเคลื่อนที่สมมติของคำกริยา *เลือก*₂ “แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ฐานะของตนโดยไม่สมควร”

จากผังภาพแสดงให้เห็นว่าคำกริยา *เลือก*₂ ที่มีความหมายประจำคำ “แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ฐานะของตนโดยไม่สมควร” มีสิ่งโคจร (tr) เป็นสิ่งรูปธรรม ได้แก่ ประธานในประโยคซึ่งมีคุณสมบัติเป็น “สิ่งมีชีวิต” กระทำกริยาโดยใช้แรงขับให้เคลื่อนที่สมมติผ่านอุปสรรค (สิ่งกีดขวางนามธรรม) ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัด เงื่อนไขหรือขอบเขตเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งในลักษณะที่ฝืนหรือฝ่าแรงต้านเข้าไปถึงที่หมายสมมติหรือสิ่งอ้างอิง (lm) ที่เป็นสิ่งนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งปิดล้อมที่ไม่สามารถมองเห็นได้

ความหมายของคำกริยา *เลือก*₂ เป็นความหมายที่ขยายมาจากกริยา *เลือก*₁ โดยผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ กล่าวคือมีความหมายเปลี่ยนแปลงจาก *เลือก*₁ “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” ที่มีสิ่งโคจรเป็นนามวลีที่เป็นสิ่งมีชีวิตหรือวัตถุ ถูกกระทำให้เคลื่อนไปยังสิ่งอ้างอิงที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น เช่น *ข้างหน้า ในหลุม* ในประโยคที่ (11)-(12) เปลี่ยนแปลงข้ามวงความหมายไปสู่กริยา *เลือก*₂ “แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ฐานะของตนโดยไม่สมควร” ที่สิ่งโคจรซึ่งมีชีวิตเคลื่อนที่ไปยังสิ่งอ้างอิงนามธรรมแทน เช่น *เรื่องของมัน เรื่องครอบครัวกู* ในประโยค (15)-(16) รวมถึงผ่านกระบวนการนามนัย เนื่องจากมีแง่มุมความหมายของการมองภาพในมุมมองของผู้พูด ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้จากการอนุมานความจากนัยของการสนทนาแฝงอยู่ด้วย นั่นคือความหมายแสดงทัศนคติเชิงลบของผู้พูดที่

มีต่อเหตุการณ์การกระทำที่แสดงโดยกริยาในประโยค ในลักษณะของการไม่ต้องการให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นหรือไม่พอใจต่อเหตุการณ์เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควร

6.3 คำกริยา *เลือก*₃ มีความหมาย “แสดงความขัดแย้ง” ความหมายนี้เป็นความหมายที่ขยายมาจากคำกริยา *เลือก*₂ รูปหน่วยสร้างของคำกริยา *เลือก*₃ ได้แก่ [__V] ตัวอย่าง

(21) *อยากป่วยเลือกไม่ป่วย*

(22) *บอกให้มันมาแต่มันเลือกไม่มา*

(23) *ไม่ชอบกินยังเลือกให้กิน*

(24) *เลือกให้ทำทั้ง ๆ ที่ไม่อยากทำ*

(25) *หน้าตาก็ดีเลือกขับรถเก่า*

(26) *เรียนยังไม่จบเลือกท้อง*

(27) *แมวเลือกขโมยกินปลา*

(28) *ฝนเลือกตกชอยอย่างนั้น*

คำกริยา *เลือก*₃ มีตำแหน่งการปรากฏใน 2 ลักษณะคือ

1) ปรากฏระหว่างประโยค 2 ประโยค โดยส่วนใหญ่มักจะปรากฏหน้าคำกริยาอื่นที่ไม่ใช่คำกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ เช่น ประโยค (21) *อยากป่วยเลือกไม่ป่วย* คำกริยา *เลือก* ปรากฏหน้าคำกริยาแสดงสภาพ *ป่วย* หรือประโยค (25) *หน้าตาก็ดีเลือกขับรถเก่า* คำกริยา *เลือก* ปรากฏหน้าคำกริยาแสดงอาการ *ขับรถ* หรืออาจปรากฏหน้าคำกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ โดยอาจปรากฏร่วมกับหน่วยเชื่อมแสดงความขัดแย้งหรือคำสันธาน ได้แก่ *แต่* *ทั้ง ๆ ที่* เช่นในประโยค (22) *บอกให้มันมาแต่มันเลือกไม่มา* คำกริยา *เลือก* ปรากฏหลังหน่วยเชื่อมแสดงความขัดแย้ง *แต่* และหน้าคำกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ *มา* หรือในประโยค (24) *เลือกให้ทำทั้ง ๆ ที่ไม่อยากทำ* คำกริยา *เลือก* ปรากฏร่วมกับหน่วยเชื่อมแสดงความขัดแย้ง *ทั้ง ๆ ที่* และหน้าคำกริยาแสดงการกระทำ *ทำ* โดยสามารถสลับประโยคเป็น *ทั้ง ๆ ที่ไม่อยากทำเลือกให้ทำ* ได้ หรืออาจปรากฏร่วมกับคำวิเศษณ์ ได้แก่ *ยัง* *ดัน* เช่นประโยค (23) *ไม่ชอบกินยังเลือกให้กิน* คำกริยา *เลือก* ปรากฏหลังคำวิเศษณ์ *ยัง* และหน้าคำกริยาแสดงอาการ *กิน* ทั้งนี้คำกริยา *เลือก* ที่ปรากฏระหว่างประโยค 2 ประโยคนี้อาจละการปรากฏได้โดยไม่ทำให้เสียใจความ เนื่องจากเนื้อความของทั้ง 2 ประโยคแสดงความขัดแย้งในลักษณะตรงข้ามกันผ่านรูปภาษาที่ชัดเจน เช่นในประโยค (21) *อยากป่วยเลือกไม่ป่วย* สามารถกล่าวว่า *อยากป่วย ไม่ป่วย* ได้ ยกเว้นกรณีที่เนื้อความของทั้ง 2 ประโยคไม่ได้แสดงความขัดแย้งในลักษณะตรงข้ามกันอย่างชัดเจนหรือขาดความสมดุลของเนื้อความ การละการปรากฏของกริยา *เลือก* อาจทำให้ประโยคฟังดูแปลกและไม่สื่อนัยที่ควร เช่นประโยค (25)

หน้าตาก็ดีเลือกขับรถเก่า อาจจะเป็น ?หน้าตาก็ดี ขับรถเก่า¹⁶ หรือประโยค (26) เรียนยังไม่จบเลือกห้อง อาจจะเป็น ?เรียนยังไม่จบ ห้อง

2) ปรากฏในระดับสัมพันธ์สาร (discourse) ที่มีการละสภาวะเกิดก่อน (presupposition) หรือนัยในการสนทนา (conversational implicature) ซึ่งอนุมานได้ว่ามีความขัดแย้งกับถ้อยความที่กล่าวในขณะนั้น โดยกริยา เลือก มีลักษณะการปรากฏเช่นเดียวกับการปรากฏระหว่างประโยค เช่นในประโยค (27) แมวเลือกขโมยกินปลา หรือประโยค (28) ฝนเลือกตกชะอย่างนั้น คำกริยา เลือก ปรากฏหน้าคำกริยาแสดงอาการ ขโมย และ ตก ส่วนที่แตกต่างคือ เลือก ที่ปรากฏในระดับสัมพันธ์สารนี้มักไม่แสดงรูปหน่วยเชื่อมแสดงความขัดแย้งหรือคำสันธานอย่างชัดเจน ทั้งนี้คำกริยา เลือก ที่ปรากฏในระดับสัมพันธ์สารสามารถละการปรากฏได้โดยไม่ทำให้เสียใจความ เนื่องจากถ้อยความที่กล่าวมีนัยแสดงความขัดแย้งกับสภาวะเกิดก่อนอยู่แล้ว เช่นในประโยค (27) แมวเลือกขโมยกินปลา สามารถกล่าวว่า แมวขโมยกินปลา ได้ หรือ (28) ฝนเลือกตกชะอย่างนั้น สามารถกล่าวว่า ฝนตกชะอย่างนั้น ได้

จากลักษณะทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้คำกริยา เลือก₃ ทำหน้าที่เป็นเสมือนหน่วยเชื่อมโยงแสดงความขัดแย้งใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. หน่วยเชื่อมโยงแสดงความขัดแย้งในระดับประโยค แสดงความขัดแย้งกันระหว่างเนื้อความของ 2 ประโยค โดยเนื้อความของประโยคหลังมีความขัดแย้งในลักษณะตรงข้ามกันกับเนื้อความของประโยคแรก โดยแสดงผ่านรูปภาษาคือเหตุการณ์การกระทำกริยาในประโยคอย่างชัดเจน เช่นในประโยค (21) อยากป่วยเลือกไม่ป่วย หรือ (22) บอกให้มันมาแต่มันเลือกไม่มา เหตุการณ์การกระทำกริยาที่ขัดแย้งกัน ได้แก่ ป่วย กับ ไม่ป่วย และ มา กับ ไม่มา รวมถึงกรณีที่เนื้อความของประโยคหลังมีความขัดแย้งกับเนื้อความของประโยคแรกแบบขาดความสมดุล เช่นในประโยค (25) หน้าตาก็ดีเลือกขับรถเก่า เหตุการณ์การกระทำกริยาที่ขัดแย้งกันแบบขาดความสมดุล ได้แก่ ดี กับ เก่า และ 2. หน่วยเชื่อมโยงแสดงความขัดแย้งในระดับสัมพันธ์สาร แสดงความขัดแย้งระหว่างถ้อยคำที่กล่าวกับสภาวะเกิดก่อนหรือนัยในการสนทนาในขณะนั้นผ่านการอนุมาน

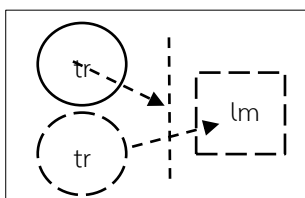
ความหมายของคำกริยา เลือก₃ “แสดงความขัดแย้ง” เป็นความหมายที่ขยายมาจากคำกริยา เลือก₂ “แสดงการเข้าไปก้าวก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร” ความหมายนี้ได้มาจากการตีความเนื้อความของบริบทถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน เช่นในประโยค (23) ไม่ชอบกินยังเลือกให้กิน เหตุการณ์การกระทำกริยาที่ขัดแย้งกัน ได้แก่ ไม่กิน กับ กิน ซึ่งเป็นความขัดแย้งแบบตรงข้ามอย่างชัดเจน หรือในประโยค (25) หน้าตาก็ดีเลือกขับรถเก่า เหตุการณ์การกระทำกริยาที่ขัดแย้งกันแบบขาดความสมดุล ได้แก่

¹⁶ เครื่องหมายคำถาม ? หมายถึง วลีหรือประโยคที่ฟังดูแปลกหู ขาดความสละสลวย ผู้ใช้ภาษาบางคนเห็นว่าใช้ได้ บางคนเห็นว่าใช้ไม่ได้ (ไม่ถูกไวยากรณ์)

ดี กับ เก่า ความหมายแสดงความขัดแย้งในปริบทนี้เกิดจากการอนุมานผ่านประสบการณ์และทัศนะของผู้พูดในทำนองที่ว่า คำกริยาแสดงสภาพ เก่า ไม่มีความสอดคล้องกันกับคำกริยาแสดงสภาพ ดี กล่าวคือ ผู้พูดเห็นว่าสิ่งใดที่มีสภาพเก่า สิ่งนั้นไม่น่าจะดี นอกจากนี้ความหมายแสดงความขัดแย้งยังเกิดจากการตีความปริบทโดยนัยของการสนทนาด้วย เช่นประโยค (27) *แมวเลือกขโมยกินปลา* ความหมายแสดงความขัดแย้งเกิดจากทัศนะของผู้พูดที่มีต่อประธานในประโยค กล่าวคือผู้พูดมองว่าประธานในประโยค ได้แก่ แมว ไม่ควรกระทำกริยาที่ตามหลังกริยา เลือก ได้แก่ ขโมยกิน เป็นเหตุการณ์ที่ผู้พูดเห็นว่าไม่สมควรเกิดขึ้น ขัดแย้งกับความคาดหวังของผู้พูด สังเกตได้ว่าความหมายโดยนัยที่แสดงทัศนคติของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์จะชัดเจนมากขึ้น เมื่อคำกริยา เลือก ปรากฏร่วมกับคำกริยาอื่นที่ไม่ใช่กริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ ส่งผลให้กริยา เลือก ไม่สามารถแสดงการเคลื่อนที่รูปธรรมได้ เนื่องจากกริยาที่ปรากฏร่วมมีความหมายไม่สอดคล้องกับการเคลื่อนที่รูปธรรม นอกจากนี้ภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่รูปธรรมจะเลือนหายไปอย่างชัดเจนเมื่อนามวลี (หน่วยประธาน) ที่แสดงเหตุการณ์การกระทำในประโยคมีคุณสมบัติเป็น “สิ่งไม่มีชีวิต” ซึ่งไม่สามารถกระทำการเคลื่อนที่ได้จริง เช่นในประโยค (28) *ฝนเลือกตกชะอย่างนั้น* นามวลี (หน่วยประธาน) ฝน ไม่สามารถกระทำการเลือก ได้จริง แต่สามารถกระทำการ ตก ได้ ทำให้กริยา เลือก สูญเสียความหมายของการเคลื่อนที่ไปสู่ความหมายแสดงความขัดแย้งจากการตีความสถานะที่เกิดก่อนการกล่าวถ้อยคำ นั่นคือสถานะที่ฝนไม่ตก สำหรับการละการปรากฏของกริยา เลือก นั้นพบว่าส่งผลต่อความหมายในทางวัจนปฏิบัติอย่างยิ่ง กล่าวคือทำให้การขบขันทัศนคติ อารมณ์ความรู้สึกเชิงลบหายไป เปรียบเทียบจากประโยค *อากาศเลือกร้อนขึ้นมามากแล้ว* กับประโยค *อากาศร้อนขึ้นมามากแล้ว* จะเห็นได้ว่าประโยคที่มีกริยา เลือก ปรากฏอยู่แสดงความหมายเพิ่มเติมในทางวัจนปฏิบัติเด่นชัดกว่า

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์คำหลายความหมายอย่างมีหลักการพบว่า ความหมายของคำกริยา เลือก₃ ซึ่งเป็นความหมายที่ขยายออกมาจากความหมาย เลือก₂ ผ่านเกณฑ์ข้อที่ 1 คือเกณฑ์ทางความหมาย โดยมีความหมายและหน้าที่พิเศษเพิ่มขึ้นชัดเจน จากการแสดงเหตุการณ์การกระทำอันไม่สมควรไปสู่การแสดงความขัดแย้งและทำหน้าที่เป็นหน่วยเชื่อมโยงความ และผ่านเกณฑ์ข้อที่ 2 คือเกณฑ์การอธิบายโน้ตสนั่น เนื่องจาก เลือก₃ มักปรากฏร่วมกับกริยาที่ไม่ได้มีความหมายแสดงการเคลื่อนที่หรือหน่วยเชื่อมแสดงความขัดแย้งคำอื่น และผ่านเกณฑ์ข้อที่ 3 คือเกณฑ์ทางไวยากรณ์ โดยมีโครงสร้างเฉพาะที่โดดเด่นแตกต่างจากเดิม กล่าวคือสามารถปรากฏในระดับระหว่างประโยคและในระดับสัมพันธ์สารได้

ภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่สมมติของคำกริยา เลือก₃ มีองค์ประกอบการเคลื่อนที่ 3 ส่วน ได้แก่ สิ่งโคจร สิ่งอ้างอิงและเส้นทาง ดังภาพที่ 5 ในภาพนี้วงกลมเส้นทึบแสดงสิ่งโคจร (tr) รูปธรรม วงกลมเส้นประแสดงสิ่งโคจรนามธรรม สีเหลี่ยมเส้นประแสดงสิ่งอ้างอิง (lm) นามธรรม เส้นตรงประแนวตั้งแสดงสิ่งกีดขวางเส้นทางการเคลื่อนที่นามธรรม และลูกศรเส้นประแสดงเส้นทางการเคลื่อนที่สมมติ

ภาพที่ 5 ผังภาพแสดงการเคลื่อนที่สมมติของคำกริยา *เลือก*₃ “แสดงความขัดแย้ง”

จากผังภาพแสดงให้เห็นว่าคำกริยา *เลือก*₃ มีสิ่งโคจร (tr) ที่เป็นได้ทั้งสิ่งรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือประธานในประโยคอาจมีคุณสมบัติเป็น “สิ่งมีชีวิต” ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ หรือเป็น “สิ่งไม่มีชีวิต” ได้แก่ อากาศ ฝน ก็ได้ กระทำกริยาโดยการเคลื่อนที่สมมติผ่านอุปสรรค (สิ่งกีดขวางนามธรรม) ซึ่งอาจเป็นความคาดหวังของผู้พูด ขนบธรรมเนียมหรือความเชื่อทางสังคมในลักษณะที่ฝืนหรือฝ่าแรงต้านเข้าไปยังที่หมายสมมติหรือสิ่งอ้างอิง (lm) ที่มีความเป็นนามธรรมสูง เป็นสิ่งปิดล้อมสมมติที่ไม่สามารถมองเห็นได้

ความหมาย “แสดงความขัดแย้ง” ของคำกริยา *เลือก*₃ มีแง่มุมความหมายเพิ่มเติมทางวจนปฏิบัติ ได้แก่ การมองภาพในมุมมองของผู้พูดหรือในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชนผู้ใช้ภาษาซึ่งเป็นสิ่งที่ได้จากการอนุมานตามบริบท ทั้งบริบทถ้อยความและบริบทโดยนัยของการสนทนาหรือสภาวะเกิดก่อนในขณะที่กำลังถ้อย นั่นคือความหมายแสดงทัศนคติเชิงลบของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์การกระทำที่แสดงโดยประโยค ในลักษณะของการไม่ต้องการให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นหรือไม่พอใจต่อเหตุการณ์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับความรู้สึกหรือความคาดหวังของผู้พูด เบี่ยงเบนไปจากเหตุการณ์ที่ควรจะเป็น ขัดแย้งต่อหลักเหตุผลหรือบรรทัดฐานทางสังคมรวมถึงขนบธรรมเนียมความเชื่อของชุมชนผู้ใช้ภาษา

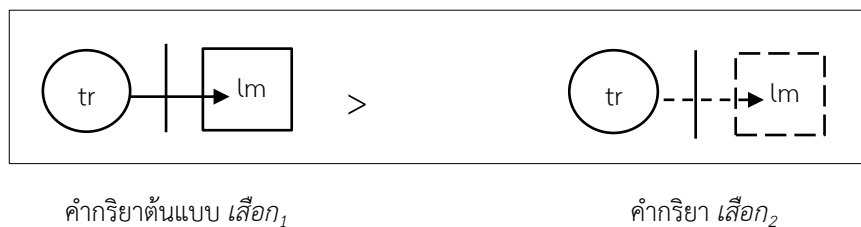
7. กระบวนการขยายความหมายของคำกริยา *เลือก*

กระบวนการสำคัญทางปริชานที่ใช้อธิบายการขยายความหมาย (meaning extension) มี 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์และกระบวนการนามนัย แต่โดยส่วนใหญ่แล้วการขยายความหมายจะเป็นผลมาจากกระบวนการนามนัยที่เน้นการอธิบายการเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นระหว่างเส้นทาง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางภาษามากกว่า (รุ่งทิพย์ รัตนภาณุศร, 2549) ขณะที่กระบวนการอุปลักษณ์เน้นอธิบายการเปลี่ยนแปลงแฉดวงความหมายโดยมองที่จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของเส้นทางกลายเป็นรูปไวยากรณ์

7.1 ความหมายของคำกริยา *เลือก* ที่ขยายโดยกระบวนการอุปลักษณ์

กระบวนการอุปลักษณ์เชื่อมโยงองค์ประกอบรูปธรรมของความหมายพื้นฐานของคำกริยา *เลือก*₁ และองค์ประกอบนามธรรมของความหมายขยายของคำกริยา *เลือก*₂ ดังนี้

คำกริยา *เลือก*₁ “แสดงการทำให้สิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” มีสิ่งโคจรเป็นนามวลีที่เป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่ง/วัตถุ ที่ถูกกระทำโดยประธานในประโยคให้เคลื่อนไปยังสิ่งอ้างอิงที่เป็นรูปธรรม เช่นในประโยค (11) *ผมเลือกเท้าออกไปข้างหน้า* ในที่นี้บุพบท *ข้างหน้า* เป็นสิ่งอ้างอิงรูปธรรม ขยายความหมายโดยการเชื่อมโยงองค์ประกอบไปยังคำกริยา *เลือก*₂ “แสดงการเข้าไปก้าวก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร” ที่สิ่งโคจรซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตเคลื่อนที่ไปยังสิ่งอ้างอิงที่เป็นนามธรรมแทน เช่นประโยค (17) *ใครเลือกเรื่องไฟบ้านกู* การเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงข้ามวงความหมาย ดังภาพ

ภาพที่ 6 ผังภาพแสดงการเคลื่อนที่ของคำกริยาต้นแบบ *เลือก*₁ เปรียบเทียบกับคำกริยา *เลือก*₂

จากภาพจะเห็นได้ว่าคำกริยา *เลือก*₁ แสดงให้เห็นภาพเหตุการณ์การกระทำอาการการเคลื่อนที่ของสิ่งโคจรไปยังสิ่งอ้างอิง/สิ่งปิดล้อมรูปธรรมต้นแบบ หมายถึงสิ่งปิดล้อมที่มีลักษณะเป็นพื้นที่จำกัดทางกายภาพ แบ่งขอบเขตภายนอก/ภายในได้ เช่น ตำแหน่ง สถานที่ สิ่งก่อสร้างหรือร่างกาย ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ ขยายไปสู่คำกริยา *เลือก*₂ ที่แสดงการเคลื่อนที่ไปยังสิ่งอ้างอิง/สิ่งปิดล้อมนามธรรม หมายถึงสิ่งปิดล้อมที่มีลักษณะเป็นพื้นที่สมมติขอบเขตจำกัดหรือมีความเป็นส่วนตัวในทัศนะของผู้พูด ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ และจากลักษณะของที่หมายหรือสิ่งอ้างอิงที่เปลี่ยนจากสิ่งอ้างอิงปิดล้อมรูปธรรมของกริยา *เลือก*₁ ไปสู่สิ่งอ้างอิงปิดล้อมนามธรรมของกริยา *เลือก*₂ นี้เองที่ทำให้กริยา *เลือก* เกิดการขยายความหมายโดยการเชื่อมโยงองค์ประกอบภาพของการเคลื่อนที่

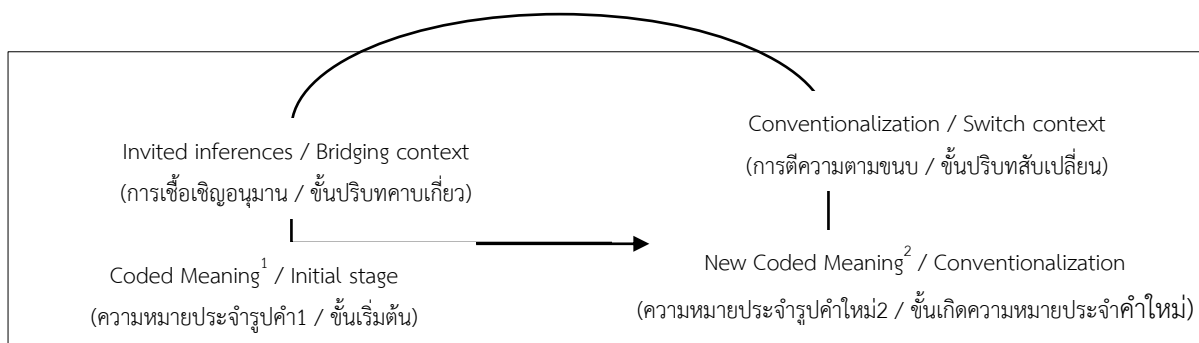
นอกจากนี้หากพิจารณาวงความหมายและนำมาจัดลำดับความเป็นนามธรรมจากน้อยไปหามากตามแนวคิดหมวดหมู่อุปลักษณ์ 6 กลุ่ม¹⁷ ของ Heine, Claudi & Hünemeyer (1991) ได้แก่ *มนุษย์ > สิ่ง/วัตถุ > กิจกรรม/กระบวนการ > พื้นที่ > เวลา > คุณสมบัติ/ลักษณะนามธรรม* จะพบว่าคำกริยา *เลือก*₁ มีลักษณะของการขยายขอบเขตมโนทัศน์อุปลักษณ์ไปสู่คำกริยา *เลือก*₂ อย่างเป็นลำดับต่อเนื่อง ดังนี้

¹⁷ Heine, Claudi & Hünemeyer (1991, p. 48, 55) จัดหมวดหมู่อุปลักษณ์/วงความหมาย (domain) 6 กลุ่ม เรียงลำดับจากหมวดหมู่ที่มีความเป็นนามธรรมน้อยไปสู่มหัตหมู่ที่มีความเป็นนามธรรมมาก ได้แก่ *มนุษย์ > สิ่ง/วัตถุ > กิจกรรม/กระบวนการ > พื้นที่ > เวลา > คุณสมบัติ/ลักษณะนามธรรม*

คำกริยา *เลือก*₁ กลุ่มมโนทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ เช่น *เขาเลือกตัวเองออกไป*
 ↓ กลุ่มมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่ง/วัตถุ เช่น *ยายเลือกกระเจาออกมาให้*
 คำกริยา *เลือก*₂ กลุ่มมโนทัศน์เกี่ยวกับกิจกรรม/กระบวนการ เช่น *ใครเลือกเรื่องไฟบ้านกู*
 ความหมายของคำกริยา *เลือก*₂ ที่ขยายมาจากคำกริยา *เลือก*₁ ไม่เพียงถูกเชื่อมโยงผ่านองค์ประกอบของการเคลื่อนที่เท่านั้น แต่ยังแสดงแง่มุมความหมายของการกระทำเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่สมควรด้วย โดยความหมายนี้ได้มาจากการเชื่อมโยงผ่านกระบวนการนามนัยดังจะได้อธิบายต่อไป

7.2 ความหมายของคำกริยา *เลือก* ที่ขยายโดยกระบวนการนามนัย

ด้วยเหตุที่กระบวนการนามนัยสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงความหมายระหว่างเส้นทางได้ชัดเจน ผู้วิจัยจึงเลือกอธิบายกระบวนการขยายความหมายของกริยา *เลือก* ผ่านกระบวนการนามนัยหรือการอนุมานตามแนวคิดการอนุมานความหมายตามปริบท ที่เน้นอธิบายปรากฏการณ์ของรูปภาษาที่มีความคล่องในสถานการณ์จริง อันมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับลำดับการเกิดความหมายใหม่ของรูปภาษา (Heine, 2002, p. 86) ดังภาพ

ภาพที่ 7 กระบวนการอนุมานความหมายตามปริบทเปรียบเทียบกับลำดับขั้นการเกิดความหมายใหม่ของรูปภาษา

จากภาพจะเห็นได้ว่าแนวคิดการอนุมานความหมายตามปริบทของ Traugott & Dasher (2002) มีกระบวนการคู่ขนานกับลำดับขั้นการเกิดความหมายใหม่ของรูปภาษาตามแนวคิดของ Heine (2002) ในส่วนของการอนุมานความหมายตามปริบทนั้นมีขั้นตอนย่อย ได้แก่ 1. invited inference ขั้นการเชื่อเชิญให้เกิดการวิเคราะห์ใหม่ในปริบทที่แตกต่างไปจากเดิม 2. generalized invited inference ขั้นการอ้างถึงในปริบทที่กว้างขึ้นหรือเฉพาะเจาะจงขึ้น ซึ่งมักพบความหมายก้ำกึ่งระหว่างความหมายเดิมกับความหมายใหม่ที่ปรากฏอยู่ในปริบท และ 3. coded meaning ขั้นการกลายเป็นความหมายประจำคำใหม่อันเกิดจากการอนุมานในปริบทที่ปรากฏซ้ำ ๆ

ผลการศึกษาการขยายความหมายของคำกริยา *เลือก* จากการเคลื่อนที่รูปธรรมไปสู่ความหมายแสดงความขัดแย้ง (ตัวบ่งชี้ทางวิจนบัญญัติ) พบว่าคำกริยา *เลือก* ขยายความหมายโดยผ่านกระบวนการนามนัย ดังนี้

(29) เขาเลือก₁ ตัวเองเข้าไปในผ้าห่ม

(30) มึงเลือก_{1/2} เข้าไปยุ่งเรื่องเจ้านายทำไม

(31) อย่าเลือก₂ เรื่องของกู

(32) ตัวเองยังเอาไม่รอดเลือก₃ มีเมีย

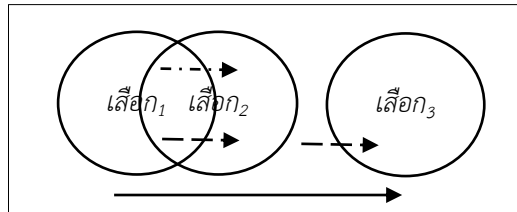
(33) อากาศเลือก₃ ร้อนขึ้นมามากแล้ว

คำกริยา เลือก ในประโยค (29) เขาเลือกตัวเองเข้าไปในผ้าห่ม ปรากฏเป็นกริยาตัวแรก ตามด้วยกริยาลีแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ มีความหมายของการเคลื่อนที่จริง/รูปธรรมในลักษณะของการออกแรงหรือใช้กำลังเพื่อพยายามทำให้สิ่งโคจร ได้แก่ ตัวประธานในประโยคเอง เคลื่อนที่ไปยังที่หมายหรือสิ่งอ้างอิงรูปธรรม ได้แก่ ผ้าห่ม ซึ่งเป็นพื้นที่จำกัดทางกายภาพ/พื้นที่ปิดที่สามารถมองเห็นได้ ต่อมาคำกริยา เลือก ปรากฏร่วมกับกริยาลีแสดงทิศทางการเคลื่อนที่โดยมีที่หมายหรือสิ่งอ้างอิงนามธรรม ทำให้เกิดความกำกวมในการตีความระหว่งการเคลื่อนที่จริงกับการเคลื่อนที่สมมติ เช่น ประโยค (30) มึงเลือกเข้าไปยุ่งเรื่องเจ้านายทำไม ปรบหนี่สามารถตีความได้ 2 แบบคือ 1. ตีความได้ว่าแสดงความหมายของการเคลื่อนที่ไปยังสิ่งอ้างอิงนามธรรม เรื่องเจ้านาย เพื่อกระทำการิยาแสดงอาการ เข้าไปยุ่ง กล่าวคือเป็นการเคลื่อนที่เพื่อกระทำการิยาจริง และ 2. ตีความได้ว่าผู้พูดแสดงทัศนคติเชิงลบที่มีต่อเหตุการณ์การกระทำที่แสดงโดยกริยาลี เข้าไปยุ่ง ของประธานในประโยค มึง การตีความในลักษณะนี้เป็นการตีความในปรบหนี่ที่กว้างขึ้นหรือเฉพาะเจาะจงขึ้นกว่าเดิม ภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริงของกริยาเริ่มเจือจางและเริ่มมีความหมายแสดงถึงการกระทำอันไม่สมควร ได้แก่ คำกริยาที่ตามหลังกริยา เลือก ขณะเดียวกันก็แฝงความหมายแสดงทัศนคติเชิงลบของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์ในทำนองที่ว่า เหตุการณ์การเข้าไปก้าวก่ายในเรื่องของบุคคลอื่นซึ่งถือเป็นเรื่องส่วนตัวนั้นไม่ควรจะเกิดขึ้น ไม่ใช่วิสัยที่ควรกระทำ อย่างไรก็ตามความหมายโดยนัยนี้ยังไม่เด่นชัดนักเมื่อเปรียบเทียบกับความหมายพื้นฐาน เนื่องจากกริยา เลือก ยังปรากฏร่วมกับคำกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่และกริยาแสดงการกระทำซึ่งมีความเป็นรูปธรรมและมีความสอดคล้องกันสูง อย่างไรก็ตามหากตีความได้ว่ากริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ เข้าไป ในประโยค (30) มึงเลือกเข้าไปยุ่งเรื่องเจ้านายทำไม ไม่ได้มีความหมายแสดงการเคลื่อนที่จริง ก็สามารถอนุมานได้ว่าคำกริยา เลือก ในปรบหนี่มีความหมายแสดงการเข้าไปก้าวก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร เนื่องจากปรากฏรูปภาษาของสิ่งอ้างอิง/สิ่งปิดล้อมนามธรรมซึ่งเป็นพื้นที่สมมติมีขอบเขตจำกัดหรือมีความเป็นส่วนตัวในทัศนะของผู้พูดตามหลังกริยา เลือก ในที่นี้คือนามวลี เรื่องเจ้านาย ผู้พูดจึงสามารถเชื่อมโยงผ่านการอนุมานโดยอาศัยประสบการณ์ได้ว่า การเคลื่อนเข้าไปกระทำบางสิ่งบางอย่างในพื้นที่ของบุคคลอื่นซึ่งถือเป็นพื้นที่ส่วนตัวนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม

ความหมายแสดงการเคลื่อนที่จริงเริ่มลดลงและเริ่มขบขันความหมายแสดงทัศนคติชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อคำกริยา *เลือก* ปรากฏร่วมกับนามวลี (หน่วยกรรม) ซึ่งเป็นที่หมายหรือสิ่งอ้างอิงนามธรรม เช่น ประโยค (31) *อย่าเลือกเรื่องของกู* บริบทนี้แสดงให้เห็นว่ากริยา *เลือก* สูญเสียการแสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริงไปโดยสมบูรณ์ และมีความหมายแสดงการเข้าไปก้าวก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควรเข้ามาแทน นอกจากนี้คำกริยา *เลือก* ในบริบทนี้ยังแสดงทัศนคติเชิงลบของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์การกระทำของประธานในประโยคชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย กล่าวคือผู้พูดไม่พอใจต่อเหตุการณ์และเห็นว่าเหตุการณ์การก้าวก่ายในเรื่องของบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม ไม่สมควรกระทำ ขัดแย้งกับความคาดหวังของผู้พูดหรือขัดแย้งกับวิถีปฏิบัติในสังคมของผู้พูด

และจากความหมายโดยนัยแสดงทัศนคติเชิงลบของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์ซึ่งขัดแย้งกับสิ่งที่ผู้พูดคาดหวังให้เกิดขึ้น ก็ขยายไปสู่ความหมายแสดงความขัดแย้งอย่างชัดเจนในที่สุด เช่นในประโยค (32) *ตัวเองยังเอาไม่รอดเลือกมีเมีย* ในบริบทนี้นอกจากคำกริยา *เลือก* จะสูญเสียการแสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริงแล้ว ยังเริ่มเจือจางความหมายของการกระทำอันไม่สมควรไปสู่การกระทำอันขัดแย้งกับความคาดหวังในมุมมองของผู้พูดอีกด้วย กล่าวคือผู้พูดมองว่าเหตุการณ์การมีภรรยาในขณะที่ตัวประธานในประโยคเองยังเอาตัวไม่รอดเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับวิถีที่ควรจะเป็น ซึ่งก็สามารถอนุมานเชื่อมโยงไปได้ด้วยว่าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ควรจะเกิดขึ้นเนื่องจากขัดแย้งกับวิถีปฏิบัติ ความเชื่อของคนในสังคมของผู้พูดด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามความหมายแสดงความขัดแย้งในประโยค (32) นั้นยังสามารถอนุมานได้จากรูปภาษาที่ปรากฏชัดในระดับประโยค ยังมีความหมายแสดงความขัดแย้งในบริบทที่เหนือกว่าระดับประโยคอีก นั่นคือในระดับสัมพันธ์สาร ความหมายแสดงความขัดแย้งในระดับนี้ได้จากการอนุมานนัยในการสนทนาหรือสภาวะเกิดก่อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกันกับสิ่งที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลาที่กล่าวถ้อย เช่นในประโยค (33) *อากาศเลือกร้อนขึ้นมามากแล้ว* สภาวะในขณะที่กล่าวถ้อย ได้แก่ สภาวะที่อากาศกลับมาร้อนขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ขัดแย้งกับสภาวะที่เกิดก่อนการกล่าวถ้อย ได้แก่ สภาวะที่อากาศอาจเย็นหรืออาจร้อนแต่ไม่ร้อนเท่าขณะที่กล่าวถ้อย รวมถึงเป็นความขัดแย้งในมุมมองของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์ในทำนองไม่ต้องการให้เกิดขึ้นหรือไม่พอใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย ความหมายแสดงความขัดแย้งในระดับสัมพันธ์สารนี้ถือว่าแสดงนัยทางวจนปฏิบัติสูงที่สุด และถือว่าเป็นความหมายที่ขยายมาไกลจากความหมายพื้นฐานของคำกริยา *เลือก* มากที่สุดด้วย

เส้นทางการขยายความหมายของคำกริยา *เลือก* อันเกิดจากกระบวนการนามนัยหรือการอนุมานความหมายตามบริบทนี้มีโครงสร้างการขยายความหมายหรือโครงสร้างคำหลายความหมาย (structures of polysemy) เป็นแบบโครงสร้างโซ่ความหมาย (meaning chain)¹⁸ ดังภาพ

ภาพที่ 8 ภาพแสดงจุดผ่านของการขยายความหมายของคำกริยา *เลือก*

จากภาพแสดงให้เห็นถึงเส้นทางการขยายความหมายของคำกริยา *เลือก* 2 เส้นทาง ได้แก่

1) เส้นทางที่ 1 ได้แก่ คำกริยา *เลือก₁* “แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” ขยายความหมายไปสู่คำกริยา *เลือก₂* “แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ฐานะของตนโดยไม่สมควร” เป็นการเปลี่ยนแปลงข้ามแวดวงความหมายผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ (ดังแสดงด้วยลูกศร $\cdots \rightarrow$) จากความหมายต้นทางที่เป็นรูปธรรมไปสู่ความหมายปลายทางที่เป็นนามธรรม และผ่านกระบวนการนามนัย (ดังแสดงด้วยลูกศร $\rightarrow$) ที่แสดงการเชื่อมโยงใกล้ชิดในแวดวงความหมายเดียวกัน นั่นคือความหมายของการเคลื่อนที่เพื่อกระทำเหตุการณ์จากเหตุการณ์เดิมที่เป็นเหตุการณ์ทั่วไปไปสู่เหตุการณ์อันไม่สมควรในมุมมองของผู้พูด

2) เส้นทางที่ 2 ได้แก่ คำกริยา *เลือก₂* “แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ฐานะของตนโดยไม่สมควร” ขยายความหมายไปสู่คำกริยา *เลือก₃* “แสดงความขัดแย้ง” ผ่านกระบวนการนามนัย โดยมีนัยที่เชื่อมโยงระหว่างกันคือการมองว่าเหตุการณ์การกระทำที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรเนื่องจากมีความขัดแย้ง โดยเป็นความขัดแย้งในมุมมองของผู้พูด กล่าวคือขัดแย้งต่อความรู้สึก ความคาดหวังของผู้พูด รวมถึงอาจขัดแย้งต่อหลักเหตุผล วิธีปฏิบัติหรือบรรทัดฐานทางสังคมตลอดจนขนบธรรมเนียมความเชื่อของชุมชนผู้ใช้ภาษา

กระบวนการขยายความหมายของคำกริยา *เลือก* ดังกล่าวเริ่มจากความหมายพื้นฐานที่เป็นความหมายหลักและมีความเป็นต้นแบบสูงขยายไปสู่อีกความหมายหนึ่งที่มีความเป็นต้นแบบลดลงความหมายที่มีความเป็นต้นแบบสูงจะแสดงภาพเหตุการณ์หรือมีโน้ตที่มีความเป็นรูปธรรม (concrete

¹⁸ โครงสร้างโซ่ความหมายเป็นแนวคิดที่มาจากทฤษฎีของ Ludwig Wittgenstein (1958) เรียกว่า “family resemblance (ความคล้ายคลึงกันเป็นครอบครัว)” ที่อธิบายความสัมพันธ์ในกลุ่มสมาชิกว่า สมาชิกของกลุ่มอาจไม่มีคุณสมบัติครบถ้วนทุกประการแต่มีความคล้ายคลึงกันเช่นเดียวกับความหมายที่บางครั้งอาจขยายวงกว้างออกไปมากจนหาเค้าศูนย์กลางยากแต่ก็ถือว่ามาจากคำเดียวกัน (Lim, 2001 และ Shine, 2004 อ้างใน คยอง อิน ปาร์ค, 2554, น. 33-34)

concept) สูง เป็นเหตุการณ์อันเกิดจากการกระทำทางกายภาพที่มีการใช้อวัยวะของสิ่งมีชีวิตในการกระทำอาการ หรือเป็นมโนทัศน์ที่เราสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้โดยไม่ต้องอาศัยบริบทโดยนัยของการสนทนาหรือบริบททางสังคม ขณะที่ความหมายที่ขยายออกไปไกลจะแสดงภาพเหตุการณ์หรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม (abstract concept) สูง เป็นเหตุการณ์การกระทำเชิงสมมติที่ต้องอาศัยบริบทในการตีความทั้งความรู้ในตัวภาษา บริบทโดยนัยของการสนทนาและบริบททางสังคม กระบวนการนามนัยเป็นกระบวนการสำคัญทางปริชาณที่ช่วยดึงส่วนเชื่อมโยงทางความหมายส่วนหนึ่งของความหมายข้างเคียงของคำกริยา *เลือก* ที่ปรากฏในความหมายพื้นฐานออกมาเป็นความหมายเด่นใหม่และกลายเป็นส่วนเชื่อมโยงของความหมายที่ขยายออกไป

8. สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิเคราะห์คุณสมบัติทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์พบว่า คำว่า *เลือก* ในภาษาไทยจัดเป็นคำหลายความหมาย เป็นคำกริยา มีความหมาย 3 ความหมายและแสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ ดังตาราง

รูปหน่วยสร้าง / ความหมาย	ตำแหน่งในการปรากฏ	คำกริยาที่มักปรากฏร่วม	เกณฑ์การจำแนกความหมาย
<i>เลือก</i> ₁ [__ N V] แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง	กริยาตัวแรกในหน่วยสร้างกริยาเรียง (สกรรมกริยา)	กริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่	(ความหมายพื้นฐาน)
<i>เลือก</i> ₂ [__ V N] [__ N] และ [__ #] แสดงการเข้าไปก้าวก่ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร	-กริยาตัวแรกในหน่วยสร้างกริยาเรียง (สกรรมกริยา) -กริยาตัวสุดท้ายในหน่วยสร้างกริยาเรียง (สกรรมกริยา) -กริยาเดียว (สกรรมกริยา)	-กริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ / กริยาแสดงอาการ	ผ่านทั้ง 3 เกณฑ์ (<i>เลือก</i> ₁ --> <i>เลือก</i> ₂)
<i>เลือก</i> ₃ [__ V] แสดงความขัดแย้ง	-กริยาตัวแรกในหน่วยสร้างกริยาเรียง ปรากฏในระดับประโยคและระดับสัมพันธ์สาร (หน่วยเชื่อมแสดงความขัดแย้ง)	-กริยาที่ไม่มีความหมายแสดงการเคลื่อนที่	ผ่านทั้ง 3 เกณฑ์ (<i>เลือก</i> ₂ --> <i>เลือก</i> ₃)

ตารางที่ 1 คุณสมบัติทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ของคำกริยา *เลือก*

จากตารางจะเห็นว่าคำกริยา *เลือก*₁ มีความเป็นต้นแบบของกริยาแสดงการเคลื่อนที่มากที่สุดสังเกตได้จากการปรากฏร่วมกับคำกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ในหน่วยสร้างกริยาเรียง และแสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน 2 เหตุการณ์ ส่วนคำกริยา *เลือก*₂ ที่สามารถปรากฏร่วมได้ทั้ง

กริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ กริยาแสดงอาการหรืออาจปรากฏเป็นกริยาเดียวกันนั้น อาจแสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริงหรือเหตุการณ์การเคลื่อนที่สมมติก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทโดยอาศัยบริบทประกอบ ส่งผลให้ระดับความเป็นต้นแบบของกริยาแสดงการเคลื่อนที่ลดลง จึงอาจกล่าวได้ว่ากริยา *เลื้อย*₂ อยู่ในบริบทของการเชื่อมโยงไปสู่ความหมายประจำคำใหม่ ขณะที่กริยา *เลื้อย*₃ มักปรากฏร่วมกับกริยาที่ไม่มีความหมายแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ และถึงแม้จะปรากฏร่วมกับกริยาแสดงการเคลื่อนที่ แต่ในทางอรรถศาสตร์แล้วก็ไม่ได้แสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่แต่อย่างใด อีกทั้งกริยา *เลื้อย*₃ ยังไม่สามารถปรากฏร่วมกับคำบอกการณ์ลักษณะ *แล้ว* หรือ *กำลัง* ได้ จึงทำให้สูญเสียคุณสมบัติของการเป็นกริยาแสดงการเคลื่อนที่โดยสมบูรณ์และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นรูปไวยากรณ์สูง เนื่องจากทำหน้าที่เป็นหน่วยเชื่อมโยงแสดงความขัดแย้งทั้งในระดับประโยคและระดับสัมพันธ์สาร สำหรับการผ่านเกณฑ์การจำแนกความหมายพบว่า ความหมายขยายจาก *เลื้อย*₁ --> *เลื้อย*₂ และ *เลื้อย*₂ --> *เลื้อย*₃ ผ่านเกณฑ์ทั้ง 3 ข้อ ได้แก่ เกณฑ์ทางความหมาย เกณฑ์ทางการอธิบายโน้ตทัศน์และเกณฑ์ทางไวยากรณ์

นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่ของคำกริยา *เลื้อย* พบว่ามีรายละเอียดขององค์ประกอบผังภาพ 3 ส่วน ได้แก่ สิ่งเคลื่อนที่ สิ่งอ้างอิงและเส้นทางการเคลื่อนที่ที่แตกต่างกัน ดังตาราง

คำกริยา \ องค์ประกอบ	จุดเริ่มต้น/สิ่งที่เคลื่อนที่ (source/trajector)	การเคลื่อนที่ (motion)	ที่หมาย/สิ่งอ้างอิง (goal/landmark)
<i>เลื้อย</i> ₁ แสดงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนที่ไปยังทิศทางใดทิศทางหนึ่ง	+ สิ่งรูปธรรม (concrete object)	+ การเคลื่อนที่รูปธรรม (concrete motion)	+ สิ่งรูปธรรม (concrete landmark)
<i>เลื้อย</i> ₂ แสดงการเข้าไปก้ำก๋ายในเรื่องอันมิใช่ธุระของตนโดยไม่สมควร	+ สิ่งรูปธรรม (concrete object)	+ - การเคลื่อนที่รูปธรรม (abstract motion)	- สิ่งรูปธรรม (abstract landmark)
<i>เลื้อย</i> ₃ แสดงความขัดแย้ง	+ - สิ่งรูปธรรม (concrete/abstract object)	- การเคลื่อนที่รูปธรรม (abstract motion)	- สิ่งรูปธรรม (more abstract landmark)

ตารางที่ 2 องค์ประกอบภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่ของคำกริยา *เลื้อย*

จะเห็นว่าคำกริยา *เลื้อย* ทั้ง 3 คำ มีภาพร่างของการเคลื่อนที่ประกอบด้วย 3 ส่วนเหมือนกัน แต่มีระดับความเป็นต้นแบบของภาพเหตุการณ์แสดงการเคลื่อนที่ที่ต่างกันเล็กน้อยแตกต่างกัน กล่าวคือกริยา *เลื้อย*₁ แสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริง/รูปธรรมชัดเจนที่สุด รองลงมาคือกริยา *เลื้อย*₂ ที่แสดงภาพ

เหตุการณ์การเคลื่อนที่จริงแบบลดเลือน ขณะที่กริยา *เลื้อย*₃ สูญเสียการแสดงภาพเหตุการณ์การเคลื่อนที่จริงไปสู่การเคลื่อนที่สมมติอย่างชัดเจน

กระบวนการทางปริธานที่ใช้ขยายความหมายของคำกริยา *เลื้อย* มี 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการ อุปลักษณ์ ใช้เชื่อมโยงองค์ประกอบภาพร่างที่สัมพันธ์กันจากความหมายพื้นฐาน และ กระบวนการนามนัยที่ใช้เชื่อมโยงนัยความใกล้ชิดที่มักเกิดเคียงคู่กันระหว่างความหมายพื้นฐาน (ต้นทาง) และความหมายขยาย (ปลายทาง) โดยมีลักษณะเป็นแนวต่อเนื่องแบบโครงสร้างใช้ความหมาย 2 เส้นทาง ได้แก่ 1. คำกริยา *เลื้อย*₁ ขยายความหมายไปสู่คำกริยา *เลื้อย*₂ ผ่านกระบวนการอุปลักษณ์และนามนัย และ 2. คำกริยา *เลื้อย*₂ ขยายความหมายไปสู่คำกริยา *เลื้อย*₃ ผ่านกระบวนการนามนัย อันเกิดจากการอนุมานความตามปริบทการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง ความหมายบางความหมายเกิดควบคู่กับการเคลื่อนที่ ด้วยเหตุนี้เราจึงขยายความหมายของคำกริยา *เลื้อย* จากความหมายประจำคำดั้งเดิมไปสู่ความหมายประจำคำใหม่ได้ หรือขยายจากความหมายแสดงเนื้อหาไปสู่ความหมายเชิงไวยากรณ์ คือตัวบ่งชี้ทางวัจนปฏิบัติ (pragmatics marker) ซึ่งมีแง่มุมความหมายแสดงทัศนคติเชิงลบของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์ได้

ลักษณะการแสดงทัศนคติเชิงลบของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์หรือที่เรียกว่า “อัตวิสัย (subjectivity)” อันเป็นผลสะท้อนมาจากการขยายความหมายของคำกริยา *เลื้อย* นี้ เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่น่าศึกษาต่อยอดในมุมของกระบวนการกลายเป็นอัตวิสัย (subjectification) อย่างยิ่ง โดยเฉพาะในปริบทที่คำกริยา *เลื้อย* ปรากฏร่วมกับคำกริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนที่คำอื่น เช่น คำกริยา *ดัน* *ทะลึ่ง* ยกตัวอย่างประโยค *เธอดันเลื้อยทะลึ่งท้องก่อนแต่ง* จะเห็นได้ว่านอกจากปริบทนี้จะขบขันแถมมั่ววุ่นปฏิบัติแล้ว ยังสะท้อนมุมมองร่วมในสังคมผู้ใช้ภาษาหรือสหอัตวิสัย (intersubjectivity) อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา. (2549). หน่วยสร้างกริยาเรียงต้นแบบในภาษาไทย. ใน *หน่วยสร้างที่มีข้อขัดแย้งในไวยากรณ์ไทย: หน่วยสร้างคุณานุประโยค หน่วยสร้างประโยคเต็มเต็ม หน่วยสร้างกริยาเรียง และ หน่วยสร้างกรรมวาจก*, 66-173. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิตติศักดิ์ ใจอารี. (2543). *การวิเคราะห์อรรถลักษณะของคำกริยาบอกการเคลื่อนที่ของวัตถุในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ.
- คยอง อิน ปาร์ค. (2554). *ปรากฏการณ์พหูพจน์ของคำว่า /gada/ ในภาษาเกาหลีเปรียบเทียบกับคำว่า ไป ในภาษาไทย: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริธาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.

- จินดา เสงสมบุรณ์. (2528). *คำกริยาบอกการเคลื่อนที่ในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- ชลธิชา สุตมสุข .(2537). *การศึกษาคำกริยาแสดงอาการโดยไม่กระทบกระเทือนผู้อื่นหรือสิ่งอื่นในภาษาไทย โดยการ จัดกลุ่มทางความหมาย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- รุ่งทิพย์ รัตนพานุสร. (2549). *การขยายความหมายของคำกริยาแสดงการรับรู้ด้วยตาในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2556). *ชนิดของคำในภาษาไทย: การวิเคราะห์ทางวากยสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, กิตติมา อินทรมพรรย และนัฐวุฒิ ไชยเจริญ. (2554). *ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน*. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Heine, B. (2002). On the role of context in grammaticalization. In Wischer, I. & G. Diewald (eds). *New Reflections on Grammaticalization*. Amsterdam: Benjamins.
- Heine, B., Claudi, U., & Hünemeyer, F. (1991). *Grammaticalization: A Conceptual framework*. Chicago: Chicago University Press.
- Hopper, P. J. & Traugott E. C. (2003). *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Indrambarya, K. (1994). *Subcategorization of Verbs in Thai: A Lexicase Dependency Approach*. Doctor of Philosophy Thesis in Linguistics, University of Hawai'i.
- Lakoff, G. (1987). *Woman, fire and dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Starosta, S. (1988). *The Case for Lexicase : An outline of lexicase grammatical theory*. London: Print Publishers.
- Traugott, E. C. (1982). "From Propositional to Textual and Expressive Meanings: some semantic-pragmatic aspects of grammaticalization." In W. P. Lehmann and Y. Malkiel (eds.). *Perspectives on Historical Linguistics*. Amsterdam: Benjamins, 245-271. Cited in McMahon, A. 1995. *Understanding Language Change*. New York: Cambridge University Press.

- Traugott, E. C. (1997). *The Role of the Development of Discourse Markers in a Theory of Grammaticalization*. Available from: <http://www.stanford.edu/-traugott/papers/discourse.pdf>.
- Traugott, E. C. & Dasher, R. B. (2002). *Regularity in Semantic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tylers, A & C. Evans. (2003). *The semantics of English preposition: Spatial scenes, embodied meaning and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.